

DEMOKRACIJA

Leto XII. - Štev. 6

Trst - Gorica, 15. marca 1958

Pomagajmo bratom v domovini, krepimo njih kril po svobodi in demokraciji! Nenehno dokazujmo svetu, da smo svobodoluben, napreden in demokratičen narod! »Demokracija« govorji v imenu molčečega, trpečega naroda v okvirju diktature. Prispevajte v Tiskovni sklad DEMOKRACIJE!

Izhaja 1. in 15. v mesecu

Zmeda v arabskem svetu

Trst, z zaledjem, goji in posreduje živahne trgovske stike z vsemi deželami, ki leže ob ali za obalami Sredozemskega morja. Med te spadajo tudi države tzv. Bližnjega in Srednjega Vzhoda, kakor pravimo jugozahodni Aziji, na Arabskim polotokom vred in deželi Severne Afrike. Prav ta področja preživljajo zadnje čase zelo nemirno in kritično dobo svojega razvoja.

Mir in začasno ravnotežje, ki so ga med obema svetovnima vojnoma vzpostavile v teh deželah celopole sile, bodisi s svojo neposredno nadoblastjo (Velika Britanija, Francija, Italija) ali vplivom (ZDA v Saudski Arabiji), sta bila kratkotrajna. Ze med drugo svetovno vojno se je začelo kazati, da kmalu nihče več ne bo mogel zadržati prebujajočega se arabskega nacionalizma, ki je zahteval, da se morajo arabske države, tedaj večinoma mandatna področja, protektorati in kolonije, rešiti tujevarušu in si pridobiti popolno neodvisnost. Le malokdo pa si je predstavljal, da se bo to uresničilo v skromnih petnajstih letih. Z izjemo majhnih britanskih posesti ob robovih Arabskega polotoka (Aden in razne šejkovine ob Perzijskem zalivu) ter francoskega severnoafriškega Alžira, kjer že tri leta divja gverilska vojna, so vse te dežele danes takoreč neodvisne.

Zelji po neodvisnosti pa se kaj rade pridružijo sanje o veličini. To je takoreč druga in naravna stopnja tega razvoja. Pojav je toliko boli razumljiv, če imamo pred seboj področje, ki ga večinoma naseljujejo ljudje iste rase, kulture, vere in jezika, kakor je to slučaj z deželami sredozemskih obal Bližnjega Vzhoda in Severne Afrike. Poleg tega ne smemo pozabiti, da imajo Arabci veliko in slavno zgodovino, da se spominjajo časov, ko so bili eden najnaprednejših narodov sveta. Zato se po uresničeni težnji po neodvisnosti med njihovim prebivalstvom s toliko večjim uspehom širi zamisel o skupni povezanosti in iz nje izhajajoči potrebi združitve.

Ta stremljenja zadevajo seveda ob krajevne razlike v stopnji gospodarskega in političnega razvoja, blagostanja, kulturne ravnin, socijalne ureditve, interesu raznih skupin, ki bi rade ohranile svoje, v mnogih primerih že preživele privilegije in družbeni red, in končno tudi ob interesu velesil, katerim ne more biti vseeno čigavi pristaši bodo gospodarili nad najvažnejšimi petrolejskimi rezervami sveta. Kakor bi to še ne bilo dovolj se seveda tudi vsi prizadeti vladarji in vlade ne marajo kar tako, vrat na nos, odreči samostojnosti na račun neke idealizirane zamišli o arabski skupnosti. Samoumevno je tudi, da med njimi samo eden, temveč jih je več, ki misljijo, da bi lahko bili središče tega arabskega združevanja.

Naser in kralji

To se je pokazalo v vsej ostrini čim je Naser uresničil prvi zametki svoje Združene arabske republike, v kateri sta se Egipt in Sirija zlila v enotno državo. Mladi jordanski in zahodnjaško usmerjeni kralj Husein, ki je bil s tem najbolj neposredno ogrožen, se je takoj zavaroval na naslonitvijo na Irak, ki je z Jordanijo ustvaril tzv. Arabsko federacijo. Združeno arabsko republiko vodi nevtralistično, vendar trenutni Sovjetski zvezni naklonjeni in od njene pomoči močno odvisni Naser, ki je dobil prava diktatorska polnomočja. V Arabski federaciji pa ima dejansko vrsto besedo Irak, kateremu vladu kralj Fejjaz. Eden in drugi določuje Arabcem, da imata samo onadvaj prav, seveda vsak zase.

Medtem ko so pogajanja za podrobno izvedbo Arabske federacije in vsebinsko njenje ustave šele v teku, je Naser že dosegel odobritev ustave in je pretekli teden že sestavil novo vlado svoje Združene arabske republike. Nova vlada ima sedem skupnih ministrstev: zunanje, obrambno, prosvetno, za nacionalno orientacijo (tj. propagando), za verska vprašanja, preskrbo in industrijo. Vsi ostali resori imajo po dva ministra, enega za Sirijo, enega za Egipt. Pri tem je Naser pripravil majhno presnečenje: odstavil je vse izrazito Sovjetom naklonjene sirske visoke funkcionarje in častnike. Nov uspeh je dosegel, ko se je Jemen, majna kraljevina ob izhodu iz Rdečega morja v Indijski ocean, v konfederativni obliki pridružil Združeni arabski republiki ter je podpisal zadevno pogodbo. V neugodnem položaju se je znašel Libanon, ki je ostal kot nekakšen otok v sirskem ozemlju. Bogati in močni Ibn Saud, katerega pristop bi dokončno dal prevago enemu ali drugemu taboru, pa zaenkrat gleda in čaka. Najbrže ne želi, da bi mu Naser začel po kraljevini sejeti republikanske nazore, zato s mu ne mare odkriti zameriti.

V tem ozračju so seveda medsebojne obtožbe na dnevnu redu in mir v tem delu sveta je v veliki nevarnosti. Tako je Sirija začela dolžiti Jordanijo, da iz-

ziva obmejne incidente. Ibn Sauda so obdolžili, da je organiziral in bil pripravljen bogato plačati atentat na Naserja. V Damsku so objavili, da je v ta namen ponujal pravljivo nagrado 22 milijonov šterlingov. Na račun naj bi že da ček za 2 milijona šterlingov ali nad tri milijarde naših lir. Vsota je tako velika, da je tudi za Ibn Sauda neverjetna. Ibn Saud je seveda otožbo zanikal ter je celo ustanovil posebno komisijo, ki naj zadevo preiše. In tu je sledilo najlepše: Siriji so izjavili, da dovolijo članom Saudove komisije, da pridejo v njihovo predstolico Damask, kjer naj zasišijo priče in pregledajo listine, ki dokazujejo Ibn Saudovo krivdo.

In Severna Afrika?

Vse to meče seveda svojo senco in ima odmerv tudi v Severni Afriki. V Tunisu vlada Burgiba, ki tudi noče igrati v arabskem svetu drugorazredne vloge. Zato podpira alžirske gverilce, kar seveda ježi Francoze. Poleg tega zahteva, da se morajo vse francoske čete umakniti iz Tunisa. Zagrozil je, da če se to ne zgodi do

20. marca, ko bo Tunis slavil drugo obletico svoje neodvisnosti, potem ne more več jamečiti za posledice. Njegovemu zgodlu sledi na drugi strani Alžirski maroški sultan Mohamed, ki je tudi dejal, da mu prisotnost tujih čet ni več zaželjena. Prepoval je, da bi brez vsakokratnega in posebnega dovoljenja maroške vlade uporabljali maroške zeleznice. S tem je posebno prizadel Francoze, medtem ko se tamkajšnji ameriški in španski oddelki že doslej niso posluževali zeleznic.

Dodati je treba še, da je tunizijski predsednik Burgiba zagrozil Egipetu s prekinjivo diplomatskih odnosov, če bo Naser še dalje podpiral Ben Jusufa in druge Burgibove nasprotnike, ki žive v Kairu kot politični begunci in so tam pripravljali atentat na Burgibovo.

Vse te težnje, nastopni in medsebojne obtožbe pričakajo o nevarnem prehodnem razdobju, ki ga preživlja arabski svet. Pričajo o razlikah, ki ga dele in cepijo, tudi ne glede na idejne svetovne bloke nearabskih sil, ki s svojimi bojaznimi, stremljenji in interesni položaj še bolj zapletajo.

Dogodki po svetu

VOLITVE V SOVJETSKI ZVEZI, kjer so v četrtek 12. tm volili 1364 predstavnikov za Vrhovni sovet, so - kakor vedno - končale s popolno zmago enotne liste bloka komunistov in brezstrankarjev. To ni v ostalem nič čudnega, kajti v Sovjetski zvezni ne pozna opozicije in zato tudi ne oposičijskih list.

Posebna sovjetska navada je, da imenujejo važne režimske osebnosti za kandidate v večjem številu okrožij. Prizadeti si nato izbere okrožje, ki ga bo predstavljalo. Zato po številu kandidatur lahko sdimo o trenutni politični pomembnosti posameznika. Tako je bil pri teh volitvah Hruščev imenovan za kandidata v 100 okrožjih, toda izbral si je moskovsko. Po lestvici ponujenih kandidatur sledijo Hruščevu: Vorosilov, Mikojan, ukrajinski partijski prvak Kirilenko, in eden izmed partijskih tajnikov, Suslov. Ministrski predsednik Bulganin se je znašel na 12. mestu in je bil imenovan v komaj osmih okrožjih. Poleg tega je Bulganin doslej zastopal v Vrhovnem sovetu neko moskovsko okrožje, zdaj pa bo zastopal neko oddaljeno področje Severnega Kavkaza.

Ker so zadnji predsedniški volitvam v ZDA prisostovali sovjetski opozvalci, so omenjenim sovjetskim volitvam prisostvovali trije Amerikanci. Zanimivo bo, kaj bodo povedali, ko se vrnejo v domovino.

RÄZPAD INDONEZIJSKE DRZAVE, o katerem se je že veliko govorilo in pisalo, bodo vsaj zaenkrat najbrže le preprečili. Potem, ko so vojaški poveljniki na Sumatri proglašili neodvisnost svojega otoka od osrednje vlade, ki je na Javi, se je Sukarno odločil za energičen nastop. 10. marca so se na Sumatri izkrcale vojaške sile indonezijske vlade in so brez pravega odpora zavzale tri mesta v važnem petrološkem področju. Uporniki so pobegnili v džunglo, odkoder nameravajo voditi gverilski boj.

Osrednja indonezijska vlada v Džakarti je takoj po izbruhu upora na Sumatri začela obtoževati Britance in Amerikance, da podpirajo upornike. To pa najbrže ne bo držalo, kajti ameriška družba, ki upravlja petrolejsko področje je ustavila obratovanje ter je odrekla svoje uslužbence z izjavo, da se ne želi vmešavati v indonezijski notranji spor.

Sumatra je za Indonezijo izredno važna. Ce bi se osamosvojila bi osrednja vlada v Džakarti izgubila približno 75 odstotkov važnih surovinskih virov indonezijskega gospodarstva. Posebno težka bi bila izguba petroleja, ki je danes najvažnejši indonezijski izvozno blago. Ce pa osrednja vlada zmaga in utrdi svojo oblast na Sumatri ter se kasneje preusmeri še bolj v levo kot se je dosegel, potem bi ohranitev teh surovinskih virov pomnila veliko pridobitev za uveljavljanje komunizma v vsej jugovzhodni Aziji.

NA KOROSKEM so bile občinske volitve, na katerih so najbrže napredovali socialisti, popolen poraz pa so zabeležili komunisti. Socialisti so dobili 99.243 ali 49.6 odstotkov vseh oddanih glasov. Vladna Ljudska stranka in opozicijska Stranka svobode, ki sta šli leta 1954 na občinske volitve s skupno listo, sta zdaj v večini občin nastopili ločeno in samo v nekaterih skupno. Prva je dobila 42.753 glasov, druga pa 21.790 glasov. Ce pristejemo temu se glasove, ki sta ju dobili na svoje povezane liste, potem vidimo, da sta skupno dobili 93.846 glasov. Komunisti so popolnoma pogoreli. V vsej koroski deželi so dobili samo 2.660 glasov.

Slovenci so nastopili s samostojno Slovensko listo v 25 občinah in so dobili 3.784 glasov in 41 občinskih svetovalcev. Z uspehom so prav zadovoljni, kajti priporavniti je treba, da so Slovenci v nekaterih občinah nastopili skupaj z Ljudsko ali pa tudi Socialistično stranko in da je sploh na listah teh dveh strank v slovenskih občinah izvoljenih veliko Slovencev, celo za župane. Pri občinskih volitvah so namreč odločali predvsem krajenvi interesi in osebni ugled posameznih kandidatov.

V BEogradu so 3. marca izrekli obsobo nad četrtnim obtožencem procesa proti socialnemu demokratu, Prof. Dragoljubom Stranjkovićem profesor pravoslavne teološke fakultete beograjske univerze, je bil osojen na 6 let zapora. Obdolžili so ga, da se dovoli pri zaroti za zrušenje jugoslovanskega komunističnega režima.

Prof. Stranjkovića so izvezli iz prvega procesa, ki je bil februarja, ker je bil težko bolan. Pri razpravi je prof. Stranjković zanikal, da bi knjizico, o Titovem režimu, ki jo je s prijatelji napisal, imela za cilj rušenje sedanje jugoslovenske oblasti. Trdil je, da je to bila navadna zgodovinska študija. Vendar je videti, da je za Titov režim bila pretrda in zato so ga vključili vsemu obsodili.

MRZEL VAL je sredi tega meseca zajel skoro vso severno polotlo. Kakor po lanskem jesenski nikakor ni hotelo biti prav zime, tako je videti, da zdaj noče biti prave zime, kar je videti, da zdaj noče biti prave zime. Hudi snežni meteži so divjali v visokih področjih Sicilije. Na francoski in italijanski Rivieri, kjer je v tem času že vse v cvetju, je snežilo. Slabo vreme je zajelo Jugoslavijo, tako, da je bilo beograjsko letališče nekaj časa celo neuporabno. Mraz in sneg, kakor le redkokdaj, so imeli v New Yorku in celo v Texasu. Močno je padla temperatura v Sveci, Avstriji, jugozahodni Nemčiji in vzhodni Franciji. Tudi v Trstu smo imeli neobičajno slabo in hladno vreme.

Upati je le, da so to zadnji onemogli poskusi zime da bi zadržala toplo pomlad, ki je pred durmi.

ITALIJANSKA RADIOTELEVIZIJA, na kateri dostop je bilo volilnih povelj, naj naj bi pri prihodnjih volitvah dala svoje mikrofone na razpolago tudi političnim strankam. Tako so v italijanski poslanski zbornici predlagali komunisti, socialisti in

Parlamentarne volitve v državi sicer še niso razpisane, vendar je njihov določni dokončni datum samo vprašanje formalne določitve. Vsekakor bodo kasno spomladi ali v zgodnjem poletju. Tako je predvolilna kampanja že v polnem teku. Ne mineta praznik ali nedelja, da ne bi v raznih krajih govorili predstavniki glavnih političnih strank.

Pri tem pade v oči pozornost, ki so jo v tem pripravljalnem delu posvetili Trstu krščanski demokratiji. V zadnjem trenutku pred razpustom poslanske zbornice je vlada odobrila zakonski načrt za javna dela na Tržaškem. Predvideni krediti dosega lepo vsoto 45 milijard lir. Obiskali so nas doslej gospodje Delle Fave, podtajnik v ministru za delo, Rumor, podtajnik

stranke, in Amintore Fanfani, generalni tajnik stranke. Vsi omenjeni so demokrščanski prvaki prvega razreda in kot taki so govorili na širih zborovanjih.

Sorazmerno majhen in obmejni Trst mora tolkino zanimanje vladne stranke nedvomno prispasti prej težavam, kakor pa uspehom in izboljšavam, ki naj bi jih dosegel v času vlade krščanske demokracije.

Naj bodo izjave njenih voditeljev takšne ali drugačne, dejstvo je, da tržaško gospodarstvo muči težka gospodarska kriza, da se število brezposelnih ni bistveno zmanjšalo. Svobodna cona, ki jo tržaško prebivalstvo takoreč enodušno zahteva, je ostala prazna obljuba. Vladna stranka govoriti zdaj še kvečemu o raztegnitvi olajšav za gospodarsko prizadeta področja tudi na Trst. To pa je slabo in nezadovoljivo nadomestilo. K vsemu se je, takoreč pred volitvami, pridružila še odstavitev predsednika tržaške Trgovske, industrijske in kmetijske zbornice, prof. Luzatto Fegiza. Ceprav je prof. Luzatto Fegiz jeseni sam izrazil željo, da ne želi več ohraniti svoje funkcije, je bil trenutek za njegovo odstavitev skrajno nesrečno izbran. Odstavljen je bil takoreč neposredno potem, ko je izrekel ostro kritiko na račun vladnega postopanja s Trstom, kritiko, ki jo je odkrila velika večina zborničnih odsekov. Tako je dobil ukrep vladnega komisarja Palamare videz kazni, in to, vsaj demokratično gledano, neupravičene kazni. Nauk, ki sledi iz tega je: kdor hoče, da se mu v Trstu dobro godi, ta naj vladno politiko hvali ali pa molči. Za Tržačane, katerim usoda njihovega mesta ne more biti deveta briga, so to zelo nepritetne zadeve, ki izzivajo odpor.

Tako se krščanski demokraciji obeta, pri prihodnjih parlamentarnih volitvah na Tržaškem, težak boj. Odtod njeni sedanje, glede na predstoječo volilno kampanjo razmeroma zgodnje in vneto zanimanje za naše mesto in njegove volilce.

V tem, tako kočljivem položaju, ko zna par tisoč glasov že prevagniti volilno skledico na eno ali drugo stran, je pa vendar zelo značilno, da ni doslej še nobena demokratična stranka, vključno krščanska demokracija, s svojimi ukrepi ali izjavami zavzela stališča do tukajšnje slovenske narodne manjšine.

Posledica je, da se splošnemu nezadovoljstvu in zaskrbljenosti Tržačanov kot celote pridružuje še specifično nezadovoljstvo Slovencev. Obljubljena uzakonitev slovenskih šol je izostala, o napovedani dvojezičnosti ni skoraj navedeno dve dejstvi, ki najbolj bijeta v oči. To velja tudi za Gorisko. Tako se zna zopet zgoditi, da bo priznavanje upravičenih slovenskih zahtev ostalo monopolski skrajnih levicarskih strank, tako republikanci kakor demokrati, zahvaljujoči se oblasti, da mora podvzeti ukrepe, ki naj bi bili zanesljivi občinstvu. Nekaj je, da so občinstvo ne duha ne sluha, da navedemo samo dve dejstvi, ki najbolj bijeta v oči. To velja tudi za Gorisko. Tako

VESTI Z GORIŠKEGA

Razburkana seja občinskega sveta

Postaviti želijo spomenik odpeljanim v maju 1945

Ze meseca novembra lanskega leta so misinovski ali neofašistični (kot jih običajno tisk imenuje) svetovalci v goriskem občinskem svetu zastavili županu vprašanje, ali ne misli, da bi bilo treba spomeniti se odpeljanim v maju 1945 s primerom spomenikom. Misinovci so izjavili, da so prizadeti bili odpeljani samo zaradi svojega italijanskega porekla in italijske zavednosti.

Pozneje je župan odgovoril, da je občinski odbor proti temu, da se kak spomenik postavi na pobudo občine in je predlagal, naj se vsko združenje pobriga, da se na primeren način spomni odpeljanih oseb, ki so jim drage. Take bo županstvo postavilo spominski ploščo takim občinskim uslužbencem in je tudi prečital besedilo, ki naj bi ga plošča nosila.

Toda misinovci niso bili s tem odgovorom in stališčem ter protipredlogom zadovoljni in so izjavili, da bodo zadevo spravili pred občinski svet, kakov so tudi storili.

Pred nedavnim bi misinovski predlog moral pretresati občinski svet, pa je ob otvoriti seje župan izjavil, da je ravno kar prejel pismo od strani združenja srodnikov žrtv in tega 1945, in prosil, naj se razprava odloži z dnevnega reda za nekaj dni, da pismo lahko prečita in preuči.

V petek zvečer 7. marca je predlog prišel končno na razpravo in prvi je imel besedo župan sam, ki je prečital pismo omejenega združenja, ki prosi, naj se ne postavlja nobenega spomenika, ker obstaja še vedno upanje, da se kateri od odpeljanih še vrne živ domov. Župan pa je povedal, da je poklical k sebi predsednico združenja in ji stavil predlog, da bi se vendar postavil spomenik, ki naj ne nosi imena odpeljanih. Na to, da je predstavnica pristala!

Beseda je zdaj imel zastopnik misinovcev, ki je predlog za spomenik, kot ga je župan omenil, sprejel in svojo ter misinovskih svetovalcev zahteval na dolgo in široko po svoje utemeljeval. Dejal je, da takega barbarskega zločina, kot so ga zagrešili balkanske horde, ni pomniti in se lahko primerja samo s podvigom Hunov in njih podobnih tolj. Bili so odpeljani, je govoril dejal, samo zato, ker so bili Italijani. Takrat odpeljani Slovensci pa, da so bili deležni take usode samo zato, ker so bili zvesti Italijani.

Za njim se je oglasil demokristjan dr. Calderini in v imenu svoje skupine izjavil, da se sicer ne sklicuje na politična izvajanja misinovcev da pa sprejem predlog za spomenik. Predlagal pa je naj bo plošča, ali kamen posvečen tudi spominu nacifašističnih žrtv, ki so dale življenje v nemških taboriščih za svobodo.

Nastopil je komunistični svetovalec Battello, ki je takoj pristal na predlog, da se je treba spomeniti vse žrtve. Dejal pa je, da spadajo sem tudi vse žrtve iz tiste dobe, ko je fašizem izvajal v teh krajih nasilje in nastopil z vojno. Ne moremo pozabiti, je dejal svetovalec Battello, da je leta 1942 Mussolini na trgu Cesare Battisti in Gorici hujškal proti Slovencem in ukazal pozigati slovenske vasi in pobijali slovensko ljudstvo, kar se je tudi zgodilo. Na moji desni sedi svetovalec Batteli, je Battello nadaljeval, ki je že 36 let pripadnik komunistične stranke in ki je žrtvoval sina edinca v borbi proti okupatorju. Tu pa sedi tudi dr. Sfiligoj, kateremu so naložili bremena let zaporne kazni samo zato, ker je bil zvest svojemu narodu. Kadar kdo govoril o barbarskih

hordah, je treba upoštevati tudi vse tisto, kar se je zgodilo v fašistični Italiji, ker je ravno to tisto, kar je privelo do vojnje in njenih grozot ter dogodkov na Goriskem. Ko je Battello končal, je planil pokonci svetovalec monarchist dr. Pedroni, ki se je usul na Battella z vso silo svoje moći in gneva. Rjovel je, da morilcev ni mogoči družiti z umorjenimi (non è possibile associare gli assassini con gli assassinati). Napadal je izdajalce z ene in druge strane ter trdil nobesedno da soni ostanejo morilci tudi če so stopili na oltar domovine (essi rimarranno assassini anche se hanno potuto in qualche modo salire i gradini dell'Altare della Patria).

Tedaj se je oglasila demokrščanska svetovalka gospa Anioi in izjavila, da se z vso silo upira predlogu in namenu, da bi spomenik odpeljanim v maju 1945 bil posvečen tudi žrtvam nacifašizma.

Svetovalec Saragatove socialistične stranke Candussi pa je izrazil željo, da se postavi spomenik vsem padlim in odpeljanim iz Gorice.

Ker se nihče od svetovalev ni več glasil na besedilu, je zopet govoril župan, ki je dejal, da skuša Battello zamenjati morilce z žrtvijo; tu je nekako posnemal Pedronija. Trdil je tudi, da si je skozi vsa leta svojega upravljanja občine prizadeval za pomiritev (distensione) med ljudstvom tega ozemja in ne samo z besedili. Battello je župan živahnog ugovarjal in njegova izvajanja sproti pobijal.

Končno so po kratkem odmoru stavili na glasovanje besedilo resolucije, ki pravi da se sklene spomniti se s primerno pobudo žrtve tragičnega maja 1945 priče italijanstru Gorice, in ginjeno misel posvetiti tudi vsem tistim, ki so zaradi iste vere bili odpeljani. (...delibera di ricordare con oportuna iniziativa le vittime del tragico maggio 1945, testimoni della italiana di Gorizia, elevando altresì un commosso pensiero a tutti coloro che furono deportati per la stessa fede). Župan je pooblaščen, da imenuje posebno komisijo, ki naj bo pobudo izvede.

Komunistični svetovalec Batti je pojasnil v podkrepitev Battellovih izvajanj, da je sam De Gasperi priznal na pariški mirovni konferenci, da so bili dogodki iz maja 1945 na Goriskem posledice posebnega položaja in ozračja, ki ga je tu ustvaril fašizem. In ker stavlja besedilo resolucije žrtve nacifašizma v podrejeno vrsto za žrtvami meseca maja 1945, se bosta on in Battello glasovanje vzdržala.

Tako je resolucija bila sprejeta z glasovi vseh pristotnih svetovalev, razen petih, dveh komunističnih in treh slovenskih, to je dr. Sfiligoja, prof. Kacina in g. Bratuža, ki so se tudi, samo po sebi umenvno, glasovanje vzdržali.

K seji in vprašanju, ki so ga na nej obravnavali, bi bilo mnogo pripomniti. Omejimo se samo na sledenje. Fašizem je obosil Slovence v Italiji na narodno in jezikovno smrt ter jih v tem oziru in v ta namen dosledno hudo zalezal in preganjal. Policijskih opominov, konfiscacij in obsodb pred zloglasnim fašističnim soščem na tisoče primerov. Izvezete niso bile niti smrtne odsodbe niti zavrnati umori, kot je primer katoliškega učitelja Lojzeta Bratuža, Strancarja in drugih.

Slednjč je fašizem navalil z orožjem tudi na Jugoslavijo in si zavojeval del

Slovenije, katero je takoj samovoljno prikučil k Italiji. Kaj je takrat nastalo, vemo vsi in več svet. Užaljena ljudstva so se krivici upirala in tedaj je Mussolini prišel osebno v Gorico in v divjem strastnem bojem govoru ukazal pozigati slovenske vasi, streljati slovensko ljudstvo ali ga odpeljevati v taborišča, kjer je premnoge ugrabil smrt od lakote in nehigieničnih razmer. Samo na otoku Rabu je tako našlo smrt devet tisoč Slovencev. Tu v bližnjem Gonarsu, kakih stiristo in po raznih taboriščih vzdolž Italije tudi veliko število. Zgorela je tudi vas Ustje na Vipavskem, in sicer koj po Mussolinijevem ukazu.

Titove partizane so vodili komunisti, ki so stremeli za svojim lastnim ciljem: dosegli zmago in polasti se državne oblasti. V ta namen so komunisti izrabili nacionalno zavest in ogoren odpor ljudstva proti fašizmu, ki ga je teptal in na smrt oobsodil.

Titovim komunistom so se v neki meri pridružili na tem ozemlju italijanski. Složno sta dva komunizma nastopala zlasti maja meseca leta 1945 in prijema ter odpeljivala tako državljane italijanske kakor one slovenske narodnosti, toda ne zaradi narodnosti kot take, ampak samo zaradi tega, ker so v prijetih videli svoje komunistične nasprotnike. Tako dr. Sfiligoja, inž. Rustja, g. Bratuža, družino Abujevo, prof. Bednarica, prof. Doktoriča in veliko število drugih.

To dejstvo drži, ker bi sicer bili odpeljali skoro vse italijansko ljudstvo in nobenega Slovencev. Drži tudi dejstvo, da so slovenski in italijanski komunisti vrnili domov večino odpeljanih, med te štejemo številne občinske uradnike in druge, tako dr. Bauma, dr. Zollo in druge. Ali ti niso zavedeni goriski Italijani?

Razni procesi so potem pokazali, da so prijemanja in odpeljivanja oseb bili krije tudi italijanski komunisti, če ne, v davnih primerih, samo oni.

Fašizem je torej prvi krv za vse, kar je na tem področju nastalo tragičnega. Za fašizmom pa revolucionar zdrženih italijanskih v Titovih komunistov. Dejstvo je tudi, da so v aprilu in maju 1945 pobili veliko število fašistov v severni Italiji (kakih 15 tisoč). Pa se tam nihče ne držne zahtevati jim spomenik, nihče go-

Zakaj so se slovenski svetovalci vzdržali glasovanja

Prejeli smo in objavljamo:

Trije slovenski svetovalci, ki so se na petkovi občinski seji 7. tm. v Gorici vzdržali glasovanja o predlogu za počastitev spomina odpeljanim v maju 1945 in padilih za italijansko Gorico, pojasnjujejo, zakaj so tako ravnali:

- 1) ker spoštujejo željo sorodnikov odpeljanih, da se spomenika ne postavi;
- 2) ker upajo tudi oni, da so odpeljani Slovenci in Italijani še pri življenju in želijo, da bi se živi vrnili domov;
- 3) ker se ni zgodilo, kar bi bilo prav, to je da bi se počastile tudi slovenske žrtve fašizma, ki je prvi in v neki meri glavni krivec vsega skupnega gorja in trpljenja;
- 4) ker je na seji vladala prevelika nestrost, daleti preč od srčnega človečanskega, in krščanskega sočutja z vsemi žrtvami in živečimi sorodniki.

Slovenski svetovaleci

voriti o barbarih, balkanskih hordah, morilcih in tako dalje.

Svetovalec Battello je govoril golo resnico. Resnico, ki jo je sam De Gasperi moral priznati. Dolžni smo to priznati tudi mi, četudi je resnica prišla na seji in ust komunista, od katerega nas loči velikansko ideološki prepad.

Slovenci pa še danes niso zaščiteni, ampak nekako samo nejevoljno tolerirani. Čudimo se g. županu, ko trdi, da se skozi vso leta njegovega županovanja trudi, ne samo z besedami, za pomiritev, za naše jezikovne pravice in za vse drugo, kar nam pritiče, in kar se nam sistematično oporeka, ne vemo, da bi se gospod župan zavzemal. Ali pa je g. župan pripravljen spomniti se tudi slovenskih žrtv fašizma?

Kako da ni potem stavljal predlog občinskemu svetu, saj je vendar dobro znano, koliko krivice in gorja so goriški Slovenci pretrpeli. Pomiritev mora biti splošna in odkritosčna, slonečna na priznanju in spoštovanju pravic vsakogar, zlasti slerhernega državljanja in občana. Petkova seja pa je pokazala toliko nestrpnosti, da smo se nehote spomniti tiste seje, na kateri so kričali proti slovenskim svetovalcem: Veni z njimi! In sicer samo zato, ker so bili postavili za pravice slovenskih občanov.

Dr. ANDREJ MAKUC provencialni svetovalec

Ker je na dr. Sfiligojem tudi g. prof. Kacinc odstopil kot provincialni svetovalec, ker je tudi občinski, je provincialni svet na svojem zadnjem zasedanju potrdil izvolitev dr. Andreja Makuca, goriškega rojaka iz znane zavedne Makučeve družine iz Standreža.

Novemu provincialnemu svetovalcu, izvoljenemu na Slovenski listi z lipovo

vejico, in ki je tudi profesor na slovenskem učiteljišču ter odvetnik, naše ikrene čestitke v upanju in z željo, da bi njegov trud bil vsemu ljudstvu vesestransko koristen!

Vesela novica za Gradiškuto in Št. Mavru

Vodstvo SDZ nas je naprosilo zo priznajo objavo pisma, ki ga je g. župan dr. Bernardis 24. februarja poslal dr. Sfiligoju kot predstavniku skupine slovenskih svetovalcev SDZ, ki se je uspešno zavezala za vodo na Gradiškuto in v Št. Mavru. Pismo v slovenskem prevodu glasi:

Gospod odv. Avgust Sfiligoj občinski svetovalec

Gorica

V zvezi z znamenim ukrepom, s katerim je vlada pred kratkim sprejela med javna dela, ki uživajo ugodnosti zakona 635/57 o gospodarsko pasivnih področjih, izpopolnitve vodovoda v Št. Mavru in zgraditev vodovoda na Gradiškuti za 7 milijonov oziroma za 6 milijonov lir, sem vesel. Vas obvestiti, da je občinska uprava že odredila, naj se začnejo izdelovati načrti za izvršitev omenjenih del.

Z odličnim spoštovanjem!

Zupan
dr. BERNARDIS I. r.

Natečaj

Društvo »Zavarovalni sklad kmetov« razpisuje tudi letos nagradni natečaj z namenom, da se čim bolj razširi med kmetovalci pojem zavarovalnega zanimanja proti toči. Nagrada tvori skupno 50 glav živine, ki bo bodo dobili tisti zavarovalci, ki bodo obvarovali pred posušenjem. Naj še priponimo, da hruske, cepljene na korenine, dobro stlačimo in nato zakrijemo. Ce je močna suša, bomo trte dobro zalihi, da se ne posuši. Tako zasajene trte je prav, da pokrijemo preko cepljenja očes oziroma cepljene mesta, da jih tak obvarujemo pred posušenjem. Naj še priponimo, da hruske, cepljene na korenine in pomešane z mlekom, dobro stlačimo in nato zakrijemo. Ce je močna suša, bomo trte dobro zalihi, da se ne posuši. Tako zasajene trte je prav, da pokrijemo preko cepljenja očes oziroma cepljene mesta, da jih tak obvarujemo pred posušenjem. Naj še priponimo, da hruske, cepljene na korenine, dobro stlačimo in nato zakrijemo. Ce je močna suša, bomo trte dobro zalihi, da se ne posuši. Tako zasajene trte je prav, da pokrijemo preko cepljenja očes oziroma cepljene mesta, da jih tak obvarujemo pred posušenjem. Naj še priponimo, da hruske, cepljene na korenine, dobro stlačimo in nato zakrijemo. Ce je močna suša, bomo trte dobro zalihi, da se ne posuši. Tako zasajene trte je prav, da pokrijemo preko cepljenja očes oziroma cepljene mesta, da jih tak obvarujemo pred posušenjem. Naj še priponimo, da hruske, cepljene na korenine, dobro stlačimo in nato zakrijemo. Ce je močna suša, bomo trte dobro zalihi, da se ne posuši. Tako zasajene trte je prav, da pokrijemo preko cepljenja očes oziroma cepljene mesta, da jih tak obvarujemo pred posušenjem. Naj še priponimo, da hruske, cepljene na korenine, dobro stlačimo in nato zakrijemo. Ce je močna suša, bomo trte dobro zalihi, da se ne posuši. Tako zasajene trte je prav, da pokrijemo preko cepljenja očes oziroma cepljene mesta, da jih tak obvarujemo pred posušenjem. Naj še priponimo, da hruske, cepljene na korenine, dobro stlačimo in nato zakrijemo. Ce je močna suša, bomo trte dobro zalihi, da se ne posuši. Tako zasajene trte je prav, da pokrijemo preko cepljenja očes oziroma cepljene mesta, da jih tak obvarujemo pred posušenjem. Naj še priponimo, da hruske, cepljene na korenine, dobro stlačimo in nato zakrijemo. Ce je močna suša, bomo trte dobro zalihi, da se ne posuši. Tako zasajene trte je prav, da pokrijemo preko cepljenja očes oziroma cepljene mesta, da jih tak obvarujemo pred posušenjem. Naj še priponimo, da hruske, cepljene na korenine, dobro stlačimo in nato zakrijemo. Ce je močna suša, bomo trte dobro zalihi, da se ne posuši. Tako zasajene trte je prav, da pokrijemo preko cepljenja očes oziroma cepljene mesta, da jih tak obvarujemo pred posušenjem. Naj še priponimo, da hruske, cepljene na korenine, dobro stlačimo in nato zakrijemo. Ce je močna suša, bomo trte dobro zalihi, da se ne posuši. Tako zasajene trte je prav, da pokrijemo preko cepljenja očes oziroma cepljene mesta, da jih tak obvarujemo pred posušenjem. Naj še priponimo, da hruske, cepljene na korenine, dobro stlačimo in nato zakrijemo. Ce je močna suša, bomo trte dobro zalihi, da se ne posuši. Tako zasajene trte je prav, da pokrijemo preko cepljenja očes oziroma cepljene mesta, da jih tak obvarujemo pred posušenjem. Naj še priponimo, da hruske, cepljene na korenine, dobro stlačimo in nato zakrijemo

Elektronski možgani proti raketam

Bulganinove grožnje z medcelinskim raketami so danes že zastarelo besedjenje. Dr. Pickering, vodja laboratorija za raketne izstrelke na kalifornijski tehniki, je pred dnevi povedal tole: »Nečlovek, pač pa radarske naprave in elektronski možgani bodo v bodoče odločevali o rešitvi ali uničenju človeštva. V luči modernega razvoja oružja je potrebno uočiti dejstvo, da bodo v bodoče vojni napad pravočasno spoznali samo elektronski možgani in oni bodo tudi odgovorili s povračilnimi ukrepi.«

Dr. Pickering zagovarja svoje zamisli tako: »Vojno danes lahko pričenja samo tisti, ki poleg napadalnih raket, poseže tudi obrambne rakete. To so rakete, ki preprečujejo povračilne udarce napadenega nasprotnika. Ta povračilni udarec bi bil namreč za napadalca tudi še potem naravnost strahoten, če bi se mu posrečilo z zvijačnim napadom razdejati večji del nasprotnikovih raket in izstreljev.«

Za raketno obrambo prihajajo pri sedanjem stanju oboroževalne tehnike predvsem v poštev takoj imenovanje protiraketne rakete (antimissile missiles), ki pravočasno zajamejo sovražni napadalni izstrelki in ga razstrelijo. Take obrambne rakete pa so lahko uspešne le, če jih obramba izstreli še predno se je sovražna napadna raketa približala svojemu cilju.

Sovražne rakete potrebujejo za svojo pot preko oceana približno 30 minut. Zato človeku ne preostaja dovolj časa, da bi sam odločil, ali naj se izstreli obrambna raketa. Odločitev pripada izključno radarskim napravam in elektronskim možganim. Obe napravi bosta v bodoče »započedovali« o takojnjem povračilnem ukrepu, ki naj zadeže predvsem sovražna raketna izstrelja. Vsaka tudi najmanjša zakanstitev povračilnega udarca lahko pomeni za deželo smrt za milijone ljudi.«

Začetek sovražnih dejanj si dr. Pickering predstavlja nekako tako: Neka radaška naprava je na svojem področju opazila letelični predmet. To dejanje avtomatično javlja elektronskim možganim, ki prav tako avtomatično ugotavljajo, ali gre za sovražno raketno ali za nenevorno letalo. Ce so elektronski možgani ugotovili sovražno raketno, potem se spet avtomatično sproži zamotan ustroj, ki v teku četrinice sekunde izračuna oddaljenost in sproži startanje obrambne rakte.

Za pregled elektronskega računa ni časa. Ce n. pr. ugotovijo medcelinsko raketno, oddaljeno 300 km od njenej cilja, preostaja komaj nekaj sekund za izstrelitev obrambne rakte. Usoda človeštva, tako misli dr. Pickering, bo odvisna v bodoče od dovršenosti delovanja radarskih naprav in elektronskih možganim. Ze pri okvari ene same vakumske cevi bi lahko nastala strahotna katastrofa. Naše stoletje je dr. Pickering prekrstil v avtomatično časovno razdobje.

Hoteli njenega veličanstva

Topli dnevi so pred vratmi in mnogi žičanči so že sedaj pridno pri načrtovanju čim ugodnejšega izrabljanja poletnih počitnic. Grčija je še vedno cenena izletniška dežela. Kdor pa želi srednje evropsko udobnost, ga tudi v Grčiji stane letovanje po 2.500 lir dnevno. Do največjih časov se je ves tujski promet v Grčiji omejeval na nekaj piščih središč,

POD ČRTO

Zadnja avdiencia

Diktatorja so po vsej deželi sovražili, čeprav so mu skupaj zgnane množice prepevale slavo in v zboru skandirajo njegovo ime. Tajna polica je vse državljane strogo nadzirala, vendar ni manjkalo mož, ki so se zarekli proti nasilniku. O kaki obširni organizaciji seveda ni bilo govora.

Eina izmed zarotniških skupin se je imenovala »Osvetnik«. Ta skupina je zvezela, da bo nasilnik v kratkem sprejel nekaj kmetov. Sest kmetov; po enega iz vsake dežele. V mesto bodo prispeti na predvečer sprejema, prenočevali pa bodo v neki mestni gostilni. Naslednje jutro bodo stopili pred samovzvano. Zarotniški načrt pa je bil takle: Sestorica zarotnikov bi se moralna prav tako vgnezditi v isti gostilni. Polastila naj bi se kmetom in se namesto njih udeležila - zadnje avdiencije.

V vsaki od šestih dežel ljudje govorijo posebno narečje. Ceprav ni nasilnik nobenega gladko govoril, je vendar natančno razlikoval vseh šest govorov. Preden je postal diktator je bil namreč konski prekupcevalec. Pet narečij so zarotniki dobro obvladali, šestemu pa nihče izmed njih ni bil kos. Končno pa so le neke iztaknili tudi takega in ga nemudoma poklicali v prestolnico.

Naj določen dan so praznično oblečeni kmetje prispeti v mesto. Posedli so k večerji. Ni jim bilo lahko pri srcu. Prav so kmeti je nasilnik postopal kot svinja z mehom. Močno vino z juga dežele pa jim je kmalu pregnalo slabvo voljo. Protipolno so se odmatali v svoje sobe, se vrnila na postelje in zaspali kot polhi.

Iz previdnosti so se zarotniki že pred tem razmestili v isti gostilni. Posedali so po posteljah in tisoč obravnavali svoje načrte. Kmečka pjanost jim je prišla kot naročena. Tlačila je edinole skrb zaradi šestega udeležence, ki še ni prispel. Kasno ponoc pa je narhalo potrkalno na vrto. Tudi šesti je bil na mestu.

V zgodnjem uru so se zarotniki odpravili

na delo. Petorica izmed njih je delo kaj hitro končala. Zarotniki so vdrli v nezaklenjene spalnice, mašili kmečka usta in trdno povezali svoje žrtve. Nato so se oblekli v kmečka praznična oblačila in s šminko in podobnimi umetnjami prikrojili obraz. Končno so kmečke žrtve zaprili po omara.

Sesti zarotnik, tisti, ki je zadnji prišel, pa ni imel sreče. Srečno se je sicer vtipnil v pravo sobo, našel je tudi v postelji svojega kmeta, ki je na vso moč vleknil dete. Ko pa je nanj položil roko, je kmet planil pokoncu in napadalca potolkel na tla. Kmetu je bilo ime Janez. Bil je od vseh najmlajši in močan kot bik. Janez namreč pri večerji ni pil vina, pač pa žganje. Zato je bil sedaj popolnoma prebujen, pri tem pa prav tako popolnoma pijan.

Zunaj na cesti je čakal zajeten črn amerikanski avto. Pred diktatorjevo palajo so možje izstopili. Sprejelo jih je krdele tajnih policistov. V prvem nadstropju je kmečko odposlanstvo pozdravilo šest častnikov, nato pa so kmetom temeljito prebrskali žepe, jim preiskali spodnjice in srajce, jim sezuli čevlje, in celo usta so morali kmetje na široko odpreti. Janezu, ki je bil med skupino edini nezarotnik, pa se je vse to zdelo za malo.

Ko mu je častnik raziskoval ustno duplino, mu je dahnil v obraz smrad, pač pa žganje. Ko ga je policist pretipaval, se je izkazalo, da je Janez hudo občutljiv za žganje. Glasno se je zasmehal in vrtoglavno obračal, končno pa je častnika s pestjo sunil v drobovje. Zarotniki so odstranili kar prebledeli.

Stasit polkovnik je odprl vrata, in obiskovalci so vstopili v veliko razkošno dvorano. Za ogromno pisalno mizo je sedel diktator, zajeten možakar, širokoga, kvadratastega obraza. Njegova uniforma je zarela zlata in koljan.

Možakar, pred katerim so se znali naši moži, pa ni bil diktator, pač pa njegov dvojnik. Prav tega dne bi namreč morali preizkusiti, kdo bolje igra diktatorja: dvojnik za pisalno mizo ali drugi, ki je čakal zunaj, da pride na vrsto. Sam diktator je med tem sedel v sosedni so-

ravnemu bogatu, zato novogradnje ne prihajajo v poštev. Zato pa so lastnikom primernih poslopij na otokih Aegini, Skopelos in Alonisos, kjer se raztezajo prekrasne obmorske plaže, v divjeromantičnih vasičih v Zagorju, ob Korinskem zalivu, podelili dolgoročne kredite za upreditev tujskih sob. Sobe so opremili z enotnim, preprostim, vendar udobnim pohištvo. Tudi za pitno vodo so poskrbeli. Zupani z vso strogostjo pažijo na snago in higieno. Vsački hotel skrbi tudi za primerno prehrano. V teh hotelih stane dnevna oskrba s sobo in hrano o-krog 1.200 lir dnevno. Tudi vprašanje medsebojnega sporazumevanja so zadovoljivo rešili. V ostalem sta italijančina in francoščina med Griki precej udomačena jezik.

Pobude za »dopuste na vasi«, za obisk nepotvorenega podelča z izredno zanimivimi običaji prebivalstva in njegove naravnost legendarne gostoljubnosti, pa ne izvirajo zgolj iz turističnih organizacij. »Vaški hoteli« - se imenuje popolnoma nova oblika grškega tujškega prometa. Je to ustanova, ki nekako čudno zveni našim ušesom - Vassilikon Etnikon Idyma - in ki bi jo poslovali v kraljevsko ustanovo. Na pobudo grške kraljevske dvojice so ustanovili že kmalu po končani meščanski vojni organizacijo, ki med drugim nadzoruje vajenške tečaje, posedeče počitniško ladjadlo za revne dijake, organizira skupna dela cest in vodovodov, kakor tudi pogozdovanje na resnično prostovoljni osnovi. Poleg tega pa uporablja visoke zneske z gospodarsko, politično, znanstveno in poklicno izobrazbo odraslih na podeželju.

Morda je pobudnik pri tem delu vodila želja, da z medsebojnim spoznavanjem ublažijo partikularistične razlike - nekega dne, pred dvema letoma se je vsekakor porodila zamisel vaškega hotela. Ustanova s svojimi številnimi nalogami ni

ravnala, zato novogradnje ne prihajajo v poštev. Zato pa so lastnikom primernih poslopij na otokih Aegini, Skopelos in Alonisos, kjer se raztezajo prekrasne obmorske plaže, v divjeromantičnih vasičih v Zagorju, ob Korinskem zalivu, podelili dolgoročne kredite za upreditev tujskih sob. Sobe so opremili z enotnim, preprostim, vendar udobnim pohištvo. Tudi za pitno vodo so poskrbeli. Zupani z vso strogostjo pažijo na snago in higieno. Vsački hotel skrbi tudi za primerno prehrano. V teh hotelih stane dnevna oskrba s sobo in hrano o-krog 1.200 lir dnevno. Tudi vprašanje medsebojnega sporazumevanja so zadovoljivo rešili. V ostalem sta italijančina in francoščina med Griki precej udomačena jezik.

Pobude za »dopuste na vasi«, za obisk nepotvorenega podelča z izredno zanimivimi običaji prebivalstva in njegove naravnost legendarne gostoljubnosti, pa ne izvirajo zgolj iz turističnih organizacij. »Vaški hoteli« - se imenuje popolnoma nova oblika grškega tujškega prometa. Je to ustanova, ki nekako čudno zveni našim ušesom - Vassilikon Etnikon Idyma - in ki bi jo poslovali v kraljevsko ustanovo. Na pobudo grške kraljevske dvojice so ustanovili že kmalu po končani meščanski vojni organizacijo, ki med drugim nadzoruje vajenške tečaje, posedeče počitniško ladjadlo za revne dijake, organizira skupna dela cest in vodovodov, kakor tudi pogozdovanje na resnično prostovoljni osnovi. Poleg tega pa uporablja visoke zneske z gospodarsko, politično, znanstveno in poklicno izobrazbo odraslih na podeželju.

Morda je pobudnik pri tem delu vodila želja, da z medsebojnim spoznavanjem ublažijo partikularistične razlike - nekega dne, pred dvema letoma se je vsekakor porodila zamisel vaškega hotela. Ustanova s svojimi številnimi nalogami ni

ravnala, zato novogradnje ne prihajajo v poštev. Zato pa so lastnikom primernih poslopij na otokih Aegini, Skopelos in Alonisos, kjer se raztezajo prekrasne obmorske plaže, v divjeromantičnih vasičih v Zagorju, ob Korinskem zalivu, podelili dolgoročne kredite za upreditev tujskih sob. Sobe so opremili z enotnim, preprostim, vendar udobnim pohištvo. Tudi za pitno vodo so poskrbeli. Zupani z vso strogostjo pažijo na snago in higieno. Vsački hotel skrbi tudi za primerno prehrano. V teh hotelih stane dnevna oskrba s sobo in hrano o-krog 1.200 lir dnevno. Tudi vprašanje medsebojnega sporazumevanja so zadovoljivo rešili. V ostalem sta italijančina in francoščina med Griki precej udomačena jezik.

Pobude za »dopuste na vasi«, za obisk nepotvorenega podelča z izredno zanimivimi običaji prebivalstva in njegove naravnost legendarne gostoljubnosti, pa ne izvirajo zgolj iz turističnih organizacij. »Vaški hoteli« - se imenuje popolnoma nova oblika grškega tujškega prometa. Je to ustanova, ki nekako čudno zveni našim ušesom - Vassilikon Etnikon Idyma - in ki bi jo poslovali v kraljevsko ustanovo. Na pobudo grške kraljevske dvojice so ustanovili že kmalu po končani meščanski vojni organizacijo, ki med drugim nadzoruje vajenške tečaje, posedeče počitniško ladjadlo za revne dijake, organizira skupna dela cest in vodovodov, kakor tudi pogozdovanje na resnično prostovoljni osnovi. Poleg tega pa uporablja visoke zneske z gospodarsko, politično, znanstveno in poklicno izobrazbo odraslih na podeželju.

Morda je pobudnik pri tem delu vodila želja, da z medsebojnim spoznavanjem ublažijo partikularistične razlike - nekega dne, pred dvema letoma se je vsekakor porodila zamisel vaškega hotela. Ustanova s svojimi številnimi nalogami ni

Začetki tržaškega časnikarstva

V kulturni zgodovini tržaških oziroma primorskih Slovencev na splošno je igral tisk važno vlogo in opravljal pomembno poslanstvo. Lahko rečemo, da je tisk odločilno vplival na nastanek in razvoj narodno političnega udejstvovanja, čeprav manjko še podrobne zadevne študije in razprave.

Trst je po svoji zemljepisni legi vedno veljal za okno v svet, zlasti še za Slovenijo, in bo kot tak v kulturnem oziru tudi vedno ostal. V tako razgibanem trgovskem in prometnem središču so bili dani naravnost prednostni pogoji za publicistiko. Tega se je dobro zavedala dunajska vlada, ki je prva podprla ustanovitev nemškega lista v Trstu, da bi si tako s ponemčenjem zgradila most k sinjemu Jadranu. Poleg tega je s tem hotela uspavati prebujajoče se narodno zavest. Iz tega je razvidno, da smo ji bili Slovenci v napoto. Zato je tudi razumljivo, da pred marčno revolucijo leta 1848 nismo mogli priti do lastnega tiskanega glasila. Naši sosedje Italijani so imeli več sreče in uživali večjo naklonjenost, kajti njihov prvi tedenik »L'Observatore Triestino« je izšel že pred francosko revolucijo in sicer leta 1784, kateremu so pred letom 1848 sledili še drugi. Zato jih leta 1848 ni našlo tako nepripravljene in negotovne kot Slovence, ki so morali začeti popolnoma na novo.

Brž ko je absolutizem popustil, so se tržaški Slovenci znašli med dvema ognjem: na eni strani so se morali boriti

proti germanizatorski centralni vladi, na drugi pa se upirati pritisku italijanskega meščanstva, ki nam je odrekalo pravice, ki jih je zase zahtevalo. Lastilo si je izključeno pravico do dedičine fevdalizma v naših krajih in je zato vedno nasprotovalo vsaki naši pobudi, ki je težila za tem, da se naš živelj osamosvoji in se kot enakopraven dedič vključi v javno življenje.

Kot rečeno, nam je leto 1848 spočelo prve zarodke slovenskega narodnega političnega programa. Območni Slovenci so se tej zamisli odzvali in med prvimi začeli ustanavljati narodna društva. V Gorici je nastala »Slovenska čitalnica«, v Trstu pa »Slavjansko društvo«. V tem navdušenju se je začutila potreba po slovenskem časniku. Tako je omejeno tržaško društvo začelo leta 1849 izdati svoj časopis, »Slovenski rodoljub«, ki je kmalu zamenjal ime v »Jadranski Slavjana«. Slednji je prinašal članke tudi v italijini, prvi pa tudi v hrvaškem prevodu. Kljub visoko donečemu naslovu, mu je spretni urednik Simon Rudmaš, začrlil dokaj stvarni program, zavedajoč se dejanskih razmer in težkoč, ko je svaril, da so vznikatve stvari sicer potrebne posledice ustavne enakopravnosti in politične svobodnosti, ki se pa ne morejo dopolniti pri tej prizi.

Toda te kratkotrajne epizode politične in kulturne svobode, ki je za nekaj časa kot juirjanje sonce posijo skozi temne oblake, je bilo z nastopom Barjave abe utizma konec. Kakor ostali slovenski časniki (razen Bleiweisovih Novic, Drobnič in Zgodnjih Danice), je prenehal tudi »Tržaški Rodoljub«.

Tržaški Slovenci so dobili spet svoj časopis sele po uvedbi ustavnega življenja v Avstriji in sicer leta 1866. Tega leta je v polnem razmahu čitalnic začel izhajati »Ilirska Primorjana«. Izdal ga je zasluzni Ivan Pirano, pri njem pa je sodeloval tudi Franc Cegnar, bivši sodelavec prvega slovenskega političnega časopisa »Slovenija«. Tudi ta se je že naslednje leto spremenil v »Primorje«; urednik mu je bil Vekoslav Raič.

Ni še jasno, zakaj niso z izdajanjem začeli prej, brž po vzpostavljati ustavne svobode leta 1860. Znano je, da se je v tem času v Sloveniji mnogo govorilo o potrebi po časopisih v nemškem jeziku, toda pisanih v slovenskem duhu in da sta Cegnar ter poslane Nabergoj poslala Bleiweisu v Ljubljano spomenico, v kateri tržaški rojaki nastopajo proti nemškemu listu. Koliko in ali je to dejstvo sploh vplivalo na zakanstitev, ni še, mislim, ugotovljeno.

<p

Uzakonitev slovenskih šol

Načrt zakona za slovenske šole je bil izdelan že leta 1956. Ze takrat je vsa slovenska javnost, od šolnikov do političnih strank, zavzela odločno stališče proti nekaterim določbam načrta, posebno enim, ki so hotele na Goriskem degradirati slovensko šolo v tečaje podrejene italijanskim ravnateljem in one, ki so hotele slovenske starše prisiliti, da morajo s pisanimi prošnjami prositi za vpis otrok v slovenske osnovne šole. Ta poslednja določitev je imela očiten namen, da oteži vpisovanje slovenskih otrok v slovensko šolo.

Slovenska demokratska zveza in Slovenska katoliška skupnost sta kot prvi opozorili vse odločajoče rimske kroge na nedemokratičnost in protiustavnost o enakih pravicah in dolžnostih državljanov, ki jih zakonski načrt vsebuje in sta se pozneje pridružili skupni akciji, ki so jo podvzelo vse slovenske organizacije pod vodstvom Sindikata slovenskih šolnikov. Bil je predložen podrobni načrt z besedilom, kako naj bi se sporne določbe glasile. Prosvetno ministrstvo Segnjevje vladade je kasneje zakonski načrt o slovenskih šolah in šolnikih pripravilo, da ga predloži parlamentu, ali onih za Slovence raznih določb ni izčišlo. Slovenci so se pripravljali, da napre vse sile in predločijo dobromislečim postancem in senatorjem, kako usodepoln je pri danih razmerah zakonski načrt za obstoje slovenskih šol, ko se že sedaj število slovenskih učencev od leta do leta manjša.

Ali načrt zakona je še vedno načrt. Zato je Sindikat slovenskih šolnikov poslal prejšnji teden odposlanstvu v Rimu, da pojave, kje je načrt obtičal. Odposlanstvo je v Rimu obiskalo razne osebnosti in bilo že tudi na ministrstvu za prosveso. Tukaj je zvezde, da je bil načrt kot je bil od ministrskega sveta potren, poslan junija 1957 senatu, da ga vzame v pretres. Referent je senator Ponti, ali da bi prišel načrt sedaj v pretres, je z oziroma na bližnji razpust parlamenta nemogoče. Na vrsto bo prišel šele po volitvah.

Ker je načrt zakona o slovenskih šolah živiljenjske važnosti za šole s slovenskim učnim jezikom in za slovenske šolnike, morajo vse slovenske kulturne, stanovske in politične organizacije zastaviti vse sile, da parlament ne uzakoni določi, ki so v odkritem nasprotju z zakoni ki veljavijo za šole z italijanskim učnim jezikom. To zahteva enakost vseh državljanov.

Trst še ne dobi senatorjev

Za naše mesto so politični izvedenci določili 4 poslance in 3 senatorje. S poslanci je zadeva urejena. Za senatorika mesta pa bi moral pretekli torek glasovati senat. Demokrščanski senatorji pa so se glasovanju vzdržali in tako je splaval ta zakon po vodi.

Komunisti so po tržaških fasadah in zidovih oznanili to novico na komuni-

stišni način in jo napeljali na svoj volilni mlin. Demokrščani so jim prav tako odgovorili s številnimi stenčasima. Za enkrat bomo pač brez senatorjev, saj smo brez njih živeli dvanajst let. Demokrščani zatrjujejo, da bosta novi zbornici zakon še letos sprejeti in da bodo še letos voliti v senat tudi na Tržašku.

Zakaj zaostaja naše kmetijstvo

Kmetje, neposredni obdelovalci in mali posestniki so pri nas večinoma Slovenci. Kmečko gospodarstvo je zahtevalo - in tako bo tudi v bodoče - umnih, vestnih in pridnih rok. Se dobro se spominjam, kako so nekoč cveteli naše »mandrije«. Kmetje, vrtnarji in cvetličarji tržaške okolice najdejo med tristotisoč prebivalci kmetijski stan z visokimi davki in azijskimi ukrepi proti »kulakom«, prav tako kot proti malemu slovenskemu posestniku.

Vsega tega samozvani »skrbnik« kmetijskih potreb ne vidijo, slovenski kmet v domovini jim je deveta brigă.

Ne bodimo pa črnogledi. Ceprav nas je lanskoletna zmrlza tako težko prizadala in tudi letos vremena ni posebno naklonjeno, smo se pognali na delo pod starim gesлом: »Pomagaj si sam in Bog bo pomagal!« Preprečani bodimo, da bo uspeh zavisel v glavnem le od naših naporov - in ne od cenene strankarske propagande. Na nekaj pa ne smemo pozabiti. Ko nam zaveznički, po vojni, obnavljajo požgane domove in gospodarska poslopja, so nam rdeči tovarisi žugali, da sodelujemo z okupatorji. Prav ti isti tovarisi pa bi hoteli biti danes prvi in edini evangeliisti ter edini zastopniki koristi kmečkih posestnikov, medtem ko na drugi strani meje prav njihovi gospodarji uničujejo kmečki stan z visokimi davki in azijskimi ukrepi proti »kulakom«, prav tako kot proti malemu slovenskemu posestniku.

Slovenski kmet

PREDAVANJE

Slovenska prosvetna matica v Trstu priredi v torek 18. marca ob 20.30 v društvenih prostorih v ulici Machiavelli 22-II. predavanje znanega pravnega odvetnika dr. Avgusta Sfiligoja o aktualni temi:

»Desetletnica republikanske ustave in pravni položaj Slovencev«

Dogodki doma

NOV INZENIR. Dne 28. februarja 1958 je s sijajnim uspehom diplomiral na našem sveučilišču za strojnega inženirja g. Cene Baša, sin tržaškega odvetnika. - Iskreno čestitamo!

SE EN NOV INZENIR. Na tržaškem vsečeliku je diplomiral za strojnega inženirja g. Cene Baša, sin tržaškega odvetnika. - Iskreno čestitamo!

TRAGICNA SMRT V DOLINI. V nedeljo popoldne smo z ogromno udeležbo pokopali pomeničnega Rudija Mahniča. Pokojnik je bil zaposen pri tovarni Italcentri. Po nesreči ga je v transformatorski celici ubil električni tok visoke napetosti. S hudo prizadeto vodošo v hrero iskreno sočutujete ves Breg.

Naše prisrčno sožalje obema!

NEKAJ INJEKCIJ NASEMU GOSPODARSTVU. V zadnjem času je vlaža odobrila znantne kredite našemu gospodarstvu. Najpomembnejše odločitve so: očakanje zeleniške in cestne mreže z zaledjem; graditev novega pomnika št. VII. Ta gradnja bo zlasti pomembna za izpolnitve našega pristanišča v luku svobodnega evropskega tržišča. Svede so za tako funkcijo potrebeni še nadaljnji ukrepi: znižanje carin, pristaniških pristojbin, trgovinskih uslug itd. p. Naučničkovitej zamah našemu gospodarstvu pa bi bila prosta cesta, o kateri pa vsi molčajo; kdo pa se zanjo zavzema, pade v nemilost.

SVOBODNE MEJE. Pred kratkim je na volilnemu zborovanju v Brdih g. Bebler (nekdanji Baebler) dejal, da je meja med Jugoslavijo in Italijo ena najbolj odprtih meja na svetu. Pred dnevi so povedali, da bomo brez potrebe lista lahko potovati v Francijo, Belgijo in Luksemburg. Če pa želimo n. pr. v Ljubljano ali na Reko pa se lahko kar precej časa kratkočasimo z vratarjem, ki niti ne umre našega jezika na jugoslovanski delegaciji, izpol-

nimo na kupe papirja in čakamo, da nam brada zraste. Take so meje v vsako diktaturo in take bodo tudi ostale, dokler diktature ne odnesu buru.

KONKONELSKA CERKEV. Na Konkonelu so z velikim požrtvovanjem, z javni in zasebnimi podporami zgradili cerkvico. Sedaj jo je treba le še opremiti. Zelimo, da bi vrlim vaščanom tudi to čimprej uspelo.

KP KLOPNI. Vrhovni štab tržaške federacije KP je v preteklih dneh prirejal partiske konference, razdeljeval nagrade in kvalli. V tovarnah pa so se vrokrutia kaj slabu izkazali. V ladjevdelnicah sv. Marka jih je bilo kmaj 12, drugod nič ali skoraj nič. Se slabše pa je z mladino. Sam tajnik je moral priznati, da se zanjo ni nicesar ali vsaj premalo storilo - in to klub neomejenim denarnim sredstvom. Strelinski člani niso obnovili članskih izkaznic. Nekateri udeleženci konferenc so nam zaupali, da vlaža v Vidališčem štabu razdor glede titovcev in njihovih sodelnikov. Kljub krupni mobilizaciji je v Bregu in na Krašu zmaga zdravja pamet. Porazne so številke pobavljanja v nabrežinskem, bazoviškem, lonjerskem, svetoštevanskem, rojanskem, barkovljanškem okolišu in celo v miljskih kribih.

RODITELJSKI SESTANEK. V nedeljo so se v prostorih slovenske nižje gimnazije zbrali starši dijakov na šolski pomemek. Ravnateljica, prof. Blažinova je roditelje pozdravila, in zlasti podčrnila potrebo sodelovanja med šolo in domom. Nato so sledili razgovori med starši in profesorji glede napredku in uspehov.

Ponovno se tudi sprostili zahtevo po zopetni uvedbi angleščine, o čemer je tudi naš list že večkrat pisal. Starši so izrekli pripravljenost, da bi tudi sami placevali profesorje. Mislimo pa, da je to dolžnost države.

GOVORI V PRILIKAH. Naš komunistični tisk, tako vidaljški kot titovski v ostalem sta že skoraj povsem vstopljeno - z velikim poudarkom posnema Hruščeve prilike. Tako je Hruščev zahodne razorozljive predloge že ponovno zavrnih s takole razlagom: »Tujo sprejmemo v spremembi in ga ne vodimo naravnost v spalnico. Tako govorijo samo

TRŽAŠKI PREPIHI

Dialektični čarovniki

Gospa Vang je srečala prijateljico na cesti.

»Kako je s tvojimi otroki?« je spraševala gospa Li.

»Moj sin, je odgovorila gospa Vang, je zelo priden kot vedno in sem ga v resnici vesela. Njegove žene, moje, sinove, se je gospa Vang nenadoma razjezila, vite pa kar prenašati ne morem. Ob vsaki najmanjši priložnosti mi posmuka po nekaj živil, da jih odnesu svoji materi.«

»In s tvojo hčerkko, kako pa je z njo?« je radovedno poizvedovala prijateljica.

»Oh, to pa ti je zlat otrok,« je zažarela gospa Vang. »Moja hčerka mi pomaga, kjerkoli le more. Vsa živila, ki jih stakne na svoji tašči, izmakne in mi jih naskrije v prinesec.

Cedna kitajska pripovedka, kajne. Pa ni treba po tako Macocungovo cvetje prav na Kitajsko. Pri »Pr. dn.« in pri »Delu« imajo naložene cvetličnake kitajskih eksotičnih modrosti in z njimi sošljivo pamet današnjemu slovenskemu posestniku.

V Zahodni Nemčiji, modruje poklicni komunistični gorenčev v »Pr. dn.«, lovijo boljševične čarownice, kar je nezaslišan zločin. V Titovi Jugoslaviji delijo ljudskodemokratična sodišča dolgoletne zavorni kazni socialističnem starčkom, kar pa je naplremenitejša sloveška krepost.

V Tunisu, pripoveduje partijska Marička, protestira ljudstvo proti francoskim okupatorjem in posilja pritožbe na Varnostni svet, kar je najosnovnejša pravica slehernega naroda. V Sudanu posiljajo enake pritožbe Varnostnemu svetu proti

modrijani (mi bi rekli demagogji), pišejo in vzlükajo poklicni partiji. Nam pa se zdi, da Hruščeva prilika ni popolna. Pri atomskem orožju gre za izredno težak in nevsakdanji primer. V spalnici leži bolnik, ki je obolel na azijatski kugi. Za tuje je vstop v spalnico neobhodno potreben in celo neizogiben. Odprt ostanja samo vprašanje, ali naj vstopi zdravnik ali grobar.

TISOCLETNO CESARSTVO V NOVI IZDAJAI. Pri neki partijski konferenci v našem mestu je eden od poglavjarje prebral tudi izjava člana vzhodnonemškega politbiroja, Hermanna Materna. Ta je dejal približno tole: Sovjetska spomenica wahingtonski vladi ponovno potruje načelo, da je združitev obeh Nemčij vprašanje Nemcev samih. V Zahodni Nemčiji se državni zavetnik je zelen lauč. Kot reka so se ljudje vsutili čez cesto. V Ljubljani je bil namreč v tistih dneh mednarodni filmski festival, in partijske gospode z vseh delov države na manjkalo. »Reakcija«, je pomisli Matija, »kdo bi si bil misil, da je v Ljubljani toliko belih...« Rumena lauč: čez cesto je frknilo le nekaj zamudnikov. »Za sredince pa je slaba letina« je premisli Matija in čakal. Ko je takoj zatem zavetila rdeča lauč, se je Matija radovedno ogledoval okrog sebe in uvidel, da je sam. Za trenutek se je zmedel, nato pa jo je pogumno ucvrčil čez cesto.

Na drugi strani ga je pričakal milijenik - prometnik. »Hej, kmetavzara,« je zarjavel, »aboš placač kazenki! Iz žepa je izvlekel debele bukve, nato pa dodal: »pol jurija boš plačala!« Matija je srečno dospel v slovensko prestolnico. Ze kmalu se je tudi znašel na križišču. Počakal je. Zavetila je zelen lauč. Kadarski zaveti zeleni, prečka cesto reakcija. Kadarski zaveti rumeni, odhajajo čez cesto sredinci, ko pa zagleda rdeča lauč, takrat je vrsta za naše...«

Matija je srečno dospel v slovensko prestolnico. Ze kmalu se je tudi znašel na križišču. Počakal je. Zavetila je zelen lauč. Kadarski zaveti zeleni, prečka cesto reakcija. Kadarski zaveti rumeni, odhajajo čez cesto sredinci, ko pa zagleda rdeča lauč, takrat je vrsta za naše...«

Na drugi strani ga je pričakal milijenik - prometnik. »Hej, kmetavzara,« je zarjavel, »aboš placač kazenki! Iz žepa je izvlekel debele bukve, nato pa dodal: »pol jurija boš plačala!« Matija se je razhudil: »Zakaj vendar, tovariš?« nato pa je polglasno dejal: »ajaz sem eden od naših. Pri tem se je boječe oziral naokoli, da bi ga kdo ne slišal.«

»Me prav nič ne briga - in če si, si eden zadnjih!« je glasno zakričal prometnik.

»Tovariš, veruj mi, nisem se prostovoljno vpisal v partijo. Sam so me nagradično vanjo!« je glasno zatulil ogorčeni Matjašev Matija, ml., da ga je slišalo pole Ljubljane.

TUDISOCIALISTI

Nemškutarjem po slovenski zemlji ob nemški jezikovni meji in »čekorjašem« na Tržaškem so pravili tudislovenci. Besedo so pisali z malo začetnico, pomenila pa je da so bili ti ljudje po narodnosti vse, tudi Slovenci. To je bilo v tistih časih, ko se je slovenska narodna zavetila v krepila, ko je slovenski narod stopil v krog ostalih zavednih evropskih narodov.

V današnjih časih je v mode socializem. Pri nekaterih Slovencih iz prepričanja in zaslutnih hrepnenj po boljšem in pravičnem urejevanju družbenih odnosov. Pri večini levicarsko usmerjenih Slovencev pa je socializem gola poklicna zadeva.

V Trstu imamo omizje z imenom SKSZ. V Beogradu so komunisti obsodili na težke zaporne kazni tri čestitljive socialne demokrate. Vse socialdemokratične stranke na svobodnih tleh so ostro protestirale pri jugoslovanski komunistični vladi. Omizje SKSZ pa je močalo celo z objavo tega mednarodnega dogodka in s tem ponovno potrdilo vsej slovenski javnosti, koliko velja socializem novolistarjev.

PODPIRAJTE SDD

DAROVI
Za tiskovni sklad »Demokracije« daruje dr. Josip Agnello lir 10.000. Ivan Kostelanec Kan. dol. 35.; Berginc Stane Avstria Lstg 5.; Alojz Legiš iz Štivane 500 lir; g. Josip Terčon iz Nabrežine 1.000 lir; In g. Lambert Pertot iz Nabrežine 500 lir. - Prisrčna hvala.

✓ počastitev spomina gosp. dr. Iva Krajca, dr. Petra Udoviča, gg. Josipa Puhalja in Ivana Panjeka darujeta Silva in Anton S. lir 5.000 SDD za revne študente in lir 5.000 za sklad »Demokracije«.

Uredništvo in uprava:
Trst, ul. Machiavelli 22-II. - tel. 3-62-75
Goriško uredništvo:
Gorica, Riva Piazzetta 18-I.
CENA: posebna številka L 30.-
Naročnina:
mesečno L 50.- letno L 600.-
Za inozemstvo:
mesečno L 90.- letno L 1000.-
Poštni čekovni račun: Trst št. 11-7223

Odgovorni urednik:
Prof. IVAN RUDOLF
Tiskarna Adria, d.d. v Trstu

APRIL

1958

VELIKONOČNA LITERARNA PRILOGA SLOVENSKE PROSVETNE MATICE

Desetletnica Slovenske prosvetne matice v Trstu

SPM je bila ustanovljena 23. junija 1948 kot slovenska kulturna organizacija, ki naj bi vzpodbjala in smotorno vodila ter povezala kulturno in prosvetno delovanje med Slovenci na Tržaškem.

Priprave za njeno ustanovitev segajo tja v pomlad leta 1947, v času, ko smo se demokratični in zavedni Slovenci zavedli dolžnosti, ki nas čakajo na kulturnem in prosvetnem poprišču.

Naš program je bil tedaj in je še danes čist in nespremenjen. Naš glavni namen je in ostane, da se z istim pogumom in vztrajnostjo zopet vržemo na delo.

Naš cilj je združiti vse Slovence okrog omike, v slogi in edinstvu, ki je bilo pri nas nekoč tako vkoreninjeno. Ustanovni občni zbor SPM so pozdravile vse organizacije razen mešanih fratelančnih. Vse po vrsti dijaške, akademske, dobrodelne, duhovne in politične s Tržaškega in Goriškega so ji že zelele kar največ delovanja in uspehov.

Toda naše delovanje je bilo vseskozi otežkočeno. Kulturni dom v mestu, kot nadomestilo za požgani Narodni dom, ostane za nas še vedno temeljna zahteva. Zasluga SPM pa je bila otvoritev »Avditorija« in souporaba v korist slovenskih organizacij.

Številni kulturni tabori v Trstu in na podeželju so svetu dokazali, da na Tržaškem živi poleg italijanskega tudi omikan slovenski narod, ki se hoče kulturno razvijati. Tedaj ko so se druge organizacije, ki bi danes hotele igrati vodilno vlogo v gradečem

se »Kulturnem domu«, včapljale v mlaki, smo jasno in odkritosrčno oživljali naše stoletne tradicije.

Vprašanje treh slovenskih kulturnih domov, ki so namenjeni vsem Slovencem in ki pritičajo našemu narodu, je še vedno odprto. Treba ga bo rešiti na tak način, da bodo z njegovo rešitvijo zadovoljni vsi tržaški Slovenci.

Neprestano si bomo prizadevali v iskanju in snovanju vsega, kar naš narod navdušuje, kar ga dviga v današnjih težkih časih. Prosvetno delo med narodom je treba gojiti predvsem z ljubeznijo. V tem znamenju pozdravljamo vse, ki si prizadevajo, da bi tržaški Slovenci veljali v svetu kot omikan narod, ki druge kulture sposkuje, a svojo ljubi.

Deseta obletnica republikanske ustawe in pravni položaj Slovencev v Italiji

V Italiji slavimo letos deseto obletnico republikanske ustawe, ki jo je rimska ustavodajna skupščina izglasovala 22. decembra 1947, predsednik republike pa jo je razglasil 27. istega meseca.

Stopila je v veljavo 1. januarja 1948 in že v prvem desetletju svojega življenja je izpričala stvarnost svojega bistva in demokratičnega duha.

Tega dogodka se spominjam tudi Slovenci v Italiji, ki smo pod prejšnjo ustawo, zaradi njene zlorabe s strani monarhije in fašizma, trpeli posebno hude kršitve lastnih pravic ter odločno in načrtno peganjanje. Fašizem nas je pod savojsko monarhijo, ki ni nam v prid niti z mezincem mignila, obsodil na narodno in jezikovno smrt.

Toliko prisrčnejše pozdravljamo Slovenci prvo italijansko republikansko ustawo ob desetletnici njenega vladanja, ker se je tudi naš človek upiral monarhiji in fašizmu, se z vsemi svojimi silami boril, trpel peganjanja in mučeniško smrt za zmago pravice in demokracije nad krivico in diktaturom.

Od nastanka fašizma pa do konca druge svetovne vojne so sinovi slovenskih mater morali trumoma v konfinacijo, pred zloglasno rimske fašistično sodišče, v zapore in celo na kalvarijo.

Le zagrizenci posebne vrste, sovražni-

ki Slovencev za vsako ceno, ne priznavajo skromnega doprinsa Slovencev v Italiji na oltar žrtvovanja za zlom fašistične diktature in za odpravo brezbrižne ter vase zakrnjene monarhije, ki je fašiste držala na oblasti; za odklonitev stare monarhistične in za nastanek nove demokratične republikanske ustawe.

Dejstvo je, da je rimska vlada moralna poleti 1945 slovesno obljuditi prej teptanim jezikovnim manjšinam popolno spoštovanje njihovih pravic. Med najbolj teptanimi pa je bila naša slovenska jezikovna skupina v Italiji, ki je zaradi tega edina vodila stvarno in dejansko obrambo pred nasiljem.

Slovenci v Italiji cenimo svoj obstoj, svoj jezik, svojo življenjsko čast!

Dejstvo je tudi, da so se pri sestavljanju besedila republikanske ustawe v Rimu precej časa zadrževali prav pri vprašanju zaščite Slovencev in priznanju posebne avtonomije deželi kjer Slovenci prebivajo. Ko pa je maja 1947 goriška Slovenska demokratska zveza poslala ustavodajni skupščini svojo spomenico s točnimi zahtevami, so italijanski listi pozdravili njeni vsebino kot vzor demokracije, na žalost pa hkrati upravičene zahteve SDZ odklonili.

Toda največje žrtvovanje v borbi za zlom fašizma in odpravo brezčutne mo-

narhije ter njene zastarele, stokrat kršene ustave, je doprinesel italijanski narod sam v svoji odločni, plemeniti borbi - ne toliko pred 25. julijem 1943. kolikor po tem času in do zaključka druge svetovne vojne.

Pravi in resnični napredek človeštva v vsakem oziru, zlasti v političnem in

narodu, ki jo izvaja v oblikah in v mejah ustave!

Tako glasi prvi člen republikanske ustave.

Na delu, torej, ne na bogastvu, ne na podedovanih, nezasluženih privilegijih plemstva, ne na plenu z oboroženim zavojevanjem, ker nova republikanska Ita-

M. Bambič: TRIGLAV S KOMNE (olje)

socialnem, je tisti ki sloni na ustavi, ustvarjeni od izkušnje grenkega trpljenja širokih plasti naroda in posvečeni s krvjo njegovih mučenikov.

Italija je demokratična republika, ki temelji na delu. Vrhovna oblast pripada

lija odklanja plemstvo in vojno. Oblast ne pripada več kralju, ker jo je on izrabljajal v svoje sebične namene in koristi, proti volji in v škodo naroda, kateremu je državo pognal v propast, ko je sam imel pravico napovedati vojno.

Nova republikanska ustava je demokratična in človečanska. Ona priznava in jamči nekršljive človeške pravice vsem državljanom, ki uživajo tudi vsi enako dostojevanost in so enaki pred zakonom, to je popolnoma enakopravni ne glede na jezik, ki ga govorijo in narod, kateremu pripadajo.

Vsi državljeni imajo pravico do dela in do pravičnega zasluga; država pa nudi vsem pogoje za dejansko uživanje teh pravic.

Narodni svet za gospodarstvo in delo skrbi za gospodarski in socialni red in razvoj, daje nasvete poslanski zbornici in senatu ter postavlja zakonske predloge.

Res je, da ima Italija še veliko število brezposelnih, toda nobenemu ni treba ravno stradati. Vsakdo mora priznati, da si vladne oblasti nenehno prizadevajo, da bi dosegle raven stalne, splošne zaposlitve.

Republika nudi posebne krajevne avtonomije in jih podpira. Jezikovne manjšine pa ščiti s posebnimi zakonskimi predpisi. Tu smo prizadeti tudi mi Slovenci, ki nenehno terjamo pravični zaščitni zakon, ki nam pritiče po vseh božjih in človeških pravicah. Pa saj so 116. člen ustave, ki priznava naši deželi Furlaniji - Julijski krajini posebno avtonomijo, izglasovali tudi zaradi nas Slovencev, ki moramo biti zaščiteni, so govorili, pa naj bi nas bilo še tako majhno število, kot so v tistem času ugibali.

Pritiče nam pravični šolski zakon, ki naj nam ohrani naše šole samostojne in dovoli vsem Slovencem njihovo prosti in svobodno obiskovanje, ko vendar proglaša ustava, da je sola dostopna vsem.

Kar nismo še dosegli, moramo doseči kljub sovražnim silam nespametnih ozkostrečev, ki nam, kot kaže primer zadnjih tednov na Tržaškem, hinavsko še vedno odrekajo uživanje tudi najnaravnnejših pravic, kot prav pravica občevanja v materinem jeziku.

Za Nemci, Francozi in Ladinci, ki so v svojih pravicah več ali manj že zaščiteni, moramo dobiti splošni zaščitni šolski zakon tudi mi Slovenci ki živimo v medsebojno povezanih pokrajinah Italije; Trst, Gorica in Videm in nas je dobrih sedemdeset do osemdeset tisoč, če ne več. Greh bi bil in ne le krivica, če bi nas vrlada izvzela, zapostavila in raznarodo-

vala potem, ko smo pod fašizmom največ trpeli prav zato, ker smo srčno želeli in se želimo narodno živeti!

Država in cerkev sta vsaka na svojem področju ena od druge neodvisni; verospovedi so vse svobodne in versko udejstvovanje je vsakomur zajamčeno.

Zagotovljena je nekršljivost osebne svobode in bivališča, tajnost dopisovanja in vsake druge vrste poročevanja, prosto je kretanje in prosto izbiranje bivališča. Prosto je zbiranje in združevanje. Prepovedane pa so tajne organizacije in take, ki so vojaškega značaja.

V kolikor ni proti morali, in morali ne škoduje, je izraževanje misli ustno, pismeno in drugače, svobodno.

Nikomur se ne sme iz političnih razlogov odvzeti prave moči, državljanstva in imena.

Zopet so pri tem prizadeti tisti Slovenci, katerim oblasti kratijo pravico do državljanstva, in pa tisti, katerim so uradno po zloglasnem fašističnem zakonu priimke poitalijanci ter tisti, katerim prepovedujejo podeljevati svojim rojenekom slovenska imena.

Le sodna oblast sme, v mejah zakona in na prošnjo prizadetih, s sodbo popraviti ali spremeniti ime in priimek. Pa se politična oblast še danes poslužuje fašističnega zakona za poitalijanje slovenskih imen in priimkov.

Res je, da se to dogaja le na prošnjo zasebnikov; res pa je tudi, da premnogi zavračajo slovensko očetovo obliko priimka zaradi težkih razmer, v katerih živimo in pod pritiskom politično-gospodarskega značaja.

Državni predstavniki in uslužbenci so, po ustavi, osebno odgovorni, kazensko in civilno, za ukrepe ki kršijo pravice koga koli. Država sama pa odgovarja v tem oziru le za nastalo škodo.

Tudi družina, kot naravna družba, zgrajena na zakonu (poroki), ima svoje priznane pravice. Ustava predpisuje staršem dolžnost in pravico vzdrževanja, izobraževanja in vzgoje lastnih, tudi nezakonskih otrok.

Slovenskim optantom za ohranitev italijanskega državljanstva se zato godi krivica, ko jim navadna okrožnica nekega državnega predstavnika ali uslužbenca prepoveduje izobraževati in vzgajati svoje lastne otroke v slovenskih šolah, kjer

se poučuje tudi italijanščina. Okrožnica nima moči zakona in je zato nezakonita.

Slovenci v Italiji, zlasti optanti, toliko bolj občutimo krivico, ker proglaša 34. člen ustave, da je šola odprta vsem. Ta

slučajih celo obvezna, slovenska pa je Italijanom strogo zaprta.

Republikanska ustava je, torej, v njenih določilih odlična, ker je demokratična in globoko človečanska. Ni treba, da na-

M. Gaspari: NARODNE NOSE

člen moramo razumeti tako da velja italijanska šola italijanski mladini, slovenska pa slovenski. V resnici pa je italijanska šola Slovencem odprta, v danih

daljujemo s prikazovanjem ostalih členov in določil, ker so sama dovolj jasna in prepričevalna.

Moramo pa poudariti, da pravni polo-

žaj Slovencev v Italiji še ni urejen, in to kljub vsem našim prizadevanjem, da bi do tega prišlo.

Ce do ureditve ne pride v doglednem času, se bomo pač morali sistematično pritoževati na ustavno sodišče, ki ga ustava predvideva in ki že deluje. Pritožbo lahko vse polno, ker je tudi kršitev pravic polno in vsak dan sproti. Radi bi seveda videli, da nam vlada sama nudi pameten in pravičen zaščitni in šol-

ski zakon.

Poslužili smo se pravice, ki jo 50. člen ustave daje državljanom in že dvakrat predlagali zakon za našo splošno zaščito in za ureditev naših šol. Zaman Komisija ga ni spravila niti pred poslansko zbornico! Pa so v ustavodajni skupščini, ko so o nas govorili, dopovedovali, da se nam mora popraviti krivlja, ki sta nam jo monarhija in fašizem prizadela!

Dr. August Sfiligoj

O C E N E *mladinskega literarnega natečaja SPM*

Slovenska prosvetna matica v Trstu je vnovič zbrala okoli »Utrijov« prikupno literarno družino. Prišli so pesniki in pisatelji, fantje in dekleta - iz Trsta, Gorškega in drugod. Skupno se je odzvalo osem ljudi. Zdaj imamo pred sabo njih prispevke. Za objavo je bilo tu in tam treba kako malenkost v jeziku in slogu popraviti. Drugače pa moramo vsem izreči priznanje. Uspeh natečaja je pokazal, da veselje do literarnega ustvarjanja še ni izginilo. Kakor SPM oz. »Utriju, tako bi morali tudi drugi listi kdaj z razpisom nagrad razgibati mladi rod pesnikov in pisateljev, ki je včasih preveč plašen in se brez pobude ne zgane rad.

Ko smo vse zbrali, prebrali in pretehtali, pa je treba izreči razsodbo in razdeliti nagrade.

BRANKA. Vaša novela »Nesreča« kaže, da se bolj in bolj razvijate v nadarjeno pripovednico, od katere lahko še marsikaj pričakujemo. Ostanite še nadalje v svojem prikupnem domačem svetu, še upodabljajte njegove drobne posebnosti! (Zaslužili ste 1. nagrado.)

SONJA. »Niso vsi takii« je človeško topla črtica iz življenja narodne manjštine. Brez vsiljivosti in žaljivosti: izpoved bolečine in bratovskega razumevanja s poudarkom tolažbe in upanja na koncu. (Dobili boste 2. nagrado.) - Tudi »Dgovor med sobesednikoma« (po vašem: »... brez drugega«; a to je nerodno!) je dobra stvarca, četudi zbuja rahel vtis narejenosti. (Dobite tudi knjigo.)

MAJDA. Konec »Kovinaste ploščice«

(to bo boljši naslov nego vaš »Vojna, vojna!«) je sicer malce po vaši volji zasukan in literarno zaokrožen, a moram reči, da ste pokazali napredek. Pojdite dalje po poti življenja in resnice! (Prejeli boste 3. nagrado.)

DINA S. »Sam...« je čustveno - žalostna črtica na ozadju razburkanega življenja. Vendar sta slog in beseda precej neosebna. Opazen je vpliv naše moderne, ki je pred 50 leti osvajal, danes pa mu ne smemo več podlegati.

BENESKINOV. Vaše »Borovnice« so žanska skica ljubezenskega razpoloženja: sočna, v vsakem pogledu dognana podoba - toda vtis imam, da je le odlomek. Ali se motim? (Ce je celota tako izdelana kot ta odlomek - in ni brez ideje - potem lahko stopite na prste!)

F. M. Giobertijev stavek je zbudil v vas nekaj zdravih in klenih misli. Prav je, da ste jih zapisali. Slovenci jih naj le preberó in po njih uravnajo svoje življenje.

SASA R. Izmed vaših pesmic smo izbrali dve.

KRIVEC I. Vaši »Božični spominik« so bili objavljeni že v »Demokraciji«. Napišite še kak tak spomin na dom!

Izven natečaja SPM pa so prispevali gradivo za »Utripe« še nekateri drugi. Med temi je treba pohvaliti predvsem Nevo Rudolfovovo: iz daljne Avstralije je poslala štiri odlične moderne pesmi, ki bi bile v čast tudi najboljši slovenski reviji.

V. Beličič

Nesreča

Marija se je vračela domov s sestrami. V nižini je padal mrak na mesto, nad katerim je ležala rahlo razpršena večerna megla. Tam doli nekje je še ropotal mlin, kjer so vse tri delale tam se je še vrtinčil v zraku nadležni prah in padel na lase in obleko, še so delavci vsi potni vlačili vrečo za vrečo in se šalili. Tu pa je bilo še svetlo, preko golega hriba je pihljala svežilna sapica, in zavest, da je delo končano, je vsem vlivala v žile razposajenost in željo po razvedrilnem smehu. Poleg njih je kolesaril delavec Oreste, ki jih je dohitel ob vznožju hriba, in brez zadrege opazoval zdaj eno zdaj drugo, posebno pa skrivnostno se smejočo Marijo. Govoril je le malo, pa se tisto raztrgano, kot bi se ne trudil preveč, da se pravilno izrazi. Toliko bolj se je zdelo, da bi rad čim več zvedel in pretuhatal to skrivnostno Marijo, k' bi ga menda rada potegnila za nos.

»Je to tvoja sestra, Anica?« je vprašal eno izmed sestra.

»Nee... Sva samo sestrični,« se je vmesala Marija in dregnila sestro. »Kako ga poznaš?«

»Tako...« Anica je poznala vse iz okoliških vasi.

Oreste ni odmaknil pogleda od Marije, in to jo je spodbujalo, da se je še nadalje norčevala iz njega. Z velikimi, črnimi naočniki, ki so mu zakrivali polovico obraza, se ji je zdel kar lep in vabljiv.

Malo pred njimi se je ustavil težek motor, pozvonilo je, mož na njem se je premaknil in prikazal se je obraz z bežnim nasmehom. Bil je Orestov prijatelj.

»Ah, kaj ti!« je zamahnil z roko Oreste.

»Kaj booste tukaj vi, ki ste poročeni!«

je hotela pokazati svoj humor tudi tretja iz družbe, najstarejša, z brazgotino na licu.

Motor je oddrdral naprej in izginil za ovinkom.

Edino Marija ga ni skoraj niti opazila. Ko so prešli ovinek, so zapazili na vrhu hriba nekaj ljudi.

»Nekaj se je zgodilo,« je zaslutila najstarejša.

»Prav gotovo,« je mirno ugotovil Oreste, se zagledal v gručo ljudi, ki je bila nenavadno nemirna, in odmaknil pogled od Marije.

»Joj, nesreča je streslo Marijo. »Poštimmo, da vidimo, kaj je!«

V hipu so bili na vrhu.

Nihče se ni zmenil za nove prišlece. Vsi so gledali motor, ki je stal pokonci ob kraju ceste, a cel in nepoškodovan. I-skali so s pogledom naokrog. In čudno: nihče ni vzduhnil, ne izrekel besedice začudenja ali strahu ali usmiljenja. Vsi so stali tam, kot bi gledali navaden prizor, čeprav jih je nekaj nenavadno prevzelo.

Tik ob obcestnem kamnu je ležal zvrnjen drug težek motor, nad njim pa iztegnjena ponesrečenčeva noga, medtem ko je bila druga ob telesu. Prav tako je tudi ena roka ležala pod glavo, obrnjeno k tloru, druga pa upognjena v prahu. Težka delovna obleka je bila vsa prašna. Ležal je mirno kot mrtvec in na njem ni bilo nič človeškega. Lahko bi kdo mislil, da je stara, povaljana plehta, ki so jo tam zgubili nemarni pastirji. A po velikem čopu razmršenih, črnih las na enem koncu in po velikih škornjih, ki so puščali odkrito golo nogo na drugem, se je dalo speznati, da tam leži človek. Nehote

in bogve zakaj se je v duši porodila misel na temen zločin.

Anica in sestra z brazgotino sta se napolnili na krmilo kolesa in čakali, kaj bo iz vsega, Marija pa je stope strmela kot odsočna v ponesrečenca. Oreste je prislonil kolo k drevesu, se sklanjal čez negibno truplo in ga vešče opozoval.

»Saj ne kaže, da bi bil ranjen,« je rekel.

»Na vratu ima rano, ker se je razbila luč in ga ranila,« je razlagal mladenič z motorjem, eleganten in rdečeličen. Govoril je italijanski in njegove kretnje so bile umerjene in vladne, z obrazu pa mu je odsevala preprosta dobrota. Tudi v očeh sta se mu brali zaupljivost in odkritostnost. Ni mogel imeti dosti čez dvajset let.

»Jaz sem prišel kmalu po nesreči. Sel sem mimo po poti, kar zagledam motor na tleh in tole gospodično — pokazel je na mlado črnolasko — ki si je zakrivala oči in vpila...«

»Kdo bi ne kričal! Misnila sem, da padem v nezavest, je naglo in še vedno vsa iz sebe hitela črnolaska kot v zagovor.

»Vi ste torej videli vse?« se je prekinjen obrnil k njej mladenič.

»Ti, Rozika?« se je začudil nekdo z delavsko čepico.

»Pa poglejte, kako se je zgodilo!« je začela Rozika in se brisala z robcem. Bila je majhne, zavaljene postave in gostilasje so se ji usipali na obraz. »Greva skupaj po hribu, on e je ustavl in šel počasi z motorjem — mano. Se klepetala sva skupaj čisto navadne stvari, prav neumnosti. On se ustavi vsakikrat, kadar me vidi, in klepetava skupaj. Zmerom, se lahko reče. In tukaj mu skoči nekaj na pot, krava ali kaj jaz vem kaj. Resnica, nič ne vem, ker je bilo kar neenkrat: jaz si zakrijem oči, kar bo bo, in potem ga zagledam že na tleh. Jezus Marija, vse se mi je zameglilo pred očmi, ne vem, kako da nisem padle v nezavest. Taka nesreča! Še sedaj se tresem.«

Obrnila se je k ponesrečencu in se začela tresti in jokati.

»O Bog, mar bo tam ležal? Prenesite ga, prenesite za božjo voljo!«

»Se ne sme, gospodična,« jo je hotel prizanesljivo prepričati mladenič, čeprav

mu je bilo Rozikino vedenje zoprno.

»Kaj se ne sme, saj je človek!« je nekdo zamrmral.

»Tak je zakon.«

»O moj Bog, vsaj robček mu dajte pod glavo! Vsaj robček!« je ihtela Rozika. »Ti karabinjerji! Še sedaj jih ni.«

»Ali ste koga sploh poslali ponje?«

»Tisti Mario je šel, Zefčin.«

»Pošljite koga drugega. Ali bo tu čakal? Bo prišel prej Zeleni križ.«

Na vse so začeli godrnjati: na Maria, ki je zaspal po poti, na karabinjerje, ki se jim nikamor ne mudi, in na Zeleni križ, ki bi bil lahko že tu. Zatem so prišli na vrsto vsakdanji opravki in vse drugo je bilo pozabljeno. Medtem so nekaj nesreče prihajali iz Doberdoba na kolesih, pastirji so se shajali in otroci iz vasi, ki so strmeli v usta odraslih in jih posnemali v molčanju ali zabavljaju. Edino ponesrečenec je ležal vedno na istem mestu, še vedno z obrazom v prahu, kot zapuščen od vseh. Edino Roziki se je resnično smilil v srce. Vedela je, da je poročen, da ima doma ženo in dva otroka in da ga morda sedaj že čaka z večerji, na mizi, da se že hlači. Nemirno in nepeto prisluškuje: ali ni nedolochen ropot morda glas njegovega motorja v daljavi? Mar ni ta korak njegov? Kdaj le pride? Sač bi že moral biti tu. Vsak trenutek bi moral priti.

»Nocoj bo hud večer zanj,« je pomisnila Rozika in že dobrosrčno sklenila, da ostane to noč pri njej.

Skorej iste žalostne občutke je imela Marija, par korakov proč od Rozike, napolnjena na krmilo od kolesa. Na vrhu oddaljenega griča je kot nesrečno stisnjeno gnezdeče čepela ves, kjer je stanovala ponesrečenčeva družina. V mraku in oddaljenja se je zdela še manjša kot ponavadi, kot stisnjena v dve gubi. Senca je ležela na njej, še bolj zlonosna in turobna kot drugje.

»Prenesite ga, prenesite ga vsaj na travo!« je spet zaihtela Rozika in se obrnila kot za pomoč k ostalim, povečini delavcem, ki so se tam nabrali in povečimi molče čakali. »Saj b umrl tam na pescu!«

»Seveda bi bilo bolje, da bi ga vsaj prenesli. Vsaj tja na travo,« je pokazal z

roko postaven delavec in mirno vtaknil cigaretto v usta.

Elegantni mladenič z motorjem, ki so ga vsi gledali kot glavno osebo, čeprav ni prišel prvi tja, se je čutil malce prialadetega. Skomognil je z rameni in pomignil tovarišu ob sebi. »Ce že hočete,« je izustil, se sklonil ponesrečenemu nad obraz, ga lahno in previdno obrnil in privzdignil. Ponesrečenec je zastokal in povratu se mu je pocedila kri.

»Živ, živ,« se je slišalo veselo mrmmrjanje.

»Tih, tih! Saj ni nič,« je vsa iz sebe govorila Rozika, kot bi zbolelo njo. Ali mož je samo še iztegnil roko in ni dal

več nobenega znaka življenja. Moška sta ga prijela vsak na svojem koncu in mehko prenesla na travo. Otresla sta se prahu in se vrnila na prejšnje mesto. Na cesti je ostal še prevrnjeni motor, sledovi krvi in razteptani pesek.

»Ubogi človek!« je nekam zamišljeno izustila Marija, ko se je od nekej vzel Oreste in se spet pojavil pred njo. Isto so govorile njene oči in ves izraz njenega obličja. Ali skoraj nerodno ji je bilo, da jo je Oreste gledal tako surovo in divjaško, kot bi ga vse nič ne zadevalo.

»Ali je mrtev?« je skoraj vzduhnila, da bi zakrila nove občutke. Kajti Oreste si je snel velikanske naočnice in je bil sedaj ves drugačen. Posebno jo je neprijetno zadel pegasti obraz in male mežika-joče oči.

Oreste jo je samozavestno in mirno gledal.

»In če bi bil? En človek manj na svetu. Nobene škode.«

»Oreste, kaj govorite!« se je zgrozila Marija. Amica se je glasno zasmajala Mariji, najstarejša sestra pa se je namaznila in s tem povečala svojo brazgotino.

»Ali ni res?« se je norčeval Oreste in čez nekaj časa odšel domov brez pozdrava, da nihče ni vedel kdaj.

Zatrebilo je, da so se vsi imenovani ozrli: v oblakih prahu je pridirjal Zeleni križ. Vrata so se odprla in nato sta izstopila dva uslužbenca. S kretnjo, ki se ji je poznelo, da je že običajna, sta potegnila odzadaj ven belo nosilnico in jo postavila na tla. Malo sta se ogledala po pozorišču nesreče. Kot bi jima bilo že vse jasno, sta z opreznostjo naložila ponesrečenca, ga popolnoma pogrnili in počakala da se rešilni avto na širšem prostoru obrne in vrne nazaj.

Skore istočasno sta se prikazala tudi dva orožnika. Starejši, zavaljen in molčeč, je belo nosilnico komaj smatral vredno pogleda. Uslužbenca v belih oblačilih sta jo odzadaj položila v rešilni avto, katerega je koj nato zakri' oblak prahu in izginil v mraku. Ponesrečenca so odpeljali.

Mlajši orožnik je starejšega očividno samo spremjal in se z rokami sklenjenimi za hrbotom in povešano glavo sprehajal sem ter tja, ne da bi koga ogovoril. Ko se je starejši naveličal molčati, je poteg-

REPENTABOR

Vijolični mrak trepetata preko starih klopi.
Rdeča večna luč
pozlati
Mariji prečudni sijaj.
Jezušček svet se smeji —

vse je kot bilo je nekdaj.

Nežno zaigraj v ta čudežni mrak
melodije oddaljenih dni,
da sklonim čci pred Gospo,
skrijem obraz si v dlani
in molim
v ta zlati sijaj.

Nežno, tiko igraj.

Vero in up in ljubezen —
jih molim? jih ti zdaj igraš?
Marija, od daleč te kličem
in mratz mi je;
nas res poznaš?

Vse motne sence ob meni
klečijo molče...

Iz teme se iskrlica kreše,
klopi se izgubljajo v njo.
Na koru koščene se tipke ustavljam,
orgle ugašajo
v sinjkasti mrak.

Sanje pozabljenia so melodija,
spomin je v bridkosti grenak.

Marija.
O Marija!

NEVA RUDOLF

nil iz žepa svinčnik in notes ter vprašal:
»Kako se je zgodilo?«

Mladenič z motorjem je uslužno ponovil, kar je vedel, in pokazal z roko na Roziko.

»Jaz ne vem nič, prav nič,« je zatrdila Rozika, ko se je strogi orožnikov pogled ustavil na njej. Stopila je na kolo, z namenom, da se odpelje domov, da ne bo imela sitnosti s pričevanjem.

»Resnico, resnico! Cemu se bojite resnice?« je posmehovalno zahteval resničoljubni mladenič in okrog se je slišalo odobravajoče mrmranje.

»Sej sem povedala prej. Resnica je! Obrnila se je kot za pomoč k trem sestram, ki so ji pokimale, da ima prav, čeprav niso vedele zakaj.

Rozika je stopila s kolesa in se vrnila nazaj. Ponovila je svojo pripoved, a zdaj manj točno, tako da e marsikateri izmed poslušelcev zamrmral. Pokazala je na razdrto ograjo, od koder je menda skočila tista žival na cesto. Potem so jo pušteli na miru.

Bila pa sta tam dva krivca nesreče, za katera se ni nikhe zmenil, ker sta molče trepetala vsak v svojem kotičku in pričekovala konca. Ena je bila krava Sivka, ki je negibno stala ves ta čas nad cesto in nemirno, z izrazom živalske bolečine v očeh, nenehno zrla ljudi, ki so se nabirali na cesti. Gotovo je bila precej ranjena, a še bolj prestrašena, kajti še vsa groza trenutka se je že zrcalila v velikih, blodnih očeh. Ves ta čas se ni ganila, niti dotaknila trave, stala e kot bronasti spomenik ob cesti.

Na drugi strani ceste pa je stal bled fantek, suhljat, bos in gologlav, obdan od gruče otrok, ki so strmeli vamj z odprtimi ustmi, kot bi mu grozili, ker je zaregil nekaj velikega, strašnega. Z njegovega obraza je sevala smrtna bledica. Zdelo se je, da on sam trpi zaradi tiste bledice in ne more spregovoriti niti besedice. Ves strah, vsa groza, vsa zavest krvide, prevelike, da bi jo doumel, in zato toliko bolj neznosno strašne, je pritskala nanj - ogromno težo. Vsa bojazen pred neznosno, grozečo bodočnostjo je bila zarisana na njegovem obrazu, v tisti smrtni bledici. Cudno je bilo le to, da ni tenko kriknil in padel naprej z obrazom v prah kot ponesrečenec ter bi se tudi njemu pocedila kri. A s tem bi samo po-

kleknil pred vse in prosil ves svet odpuščanja. Vse to bi bilo zaman. Nihče bi ne pristopil k njemu in mu zašepetal: »Vstani, teci na gmajno, saj se mi nič zgodilo!«

Nenadoma so vsi pokazali s prstom nanj. Se bolj je prebledel in se stresel. Debeli orožnik s svinčnikom v roki se mu je približal.

»Tvoje ime?«

Fantek je molčal, e ni povesil očesa. Kot obsojenec je držal roki trdo ob telusu.

»Tvoje ime?« se je znova glasilo vprašanje, na katero je bilo treba prej ali slej odgovoriti.

»Ma-rio,« je zajecljal tiho, da se je orožnik moral skloniti.

»Priimek?«

»Lavrenčič.«

Vsakemu vprašanju je sledil premor molčanja, kot bi se Mario z muko spominjal in še bolj z muko pravil strogemu in hladnemu orožniku. Vsi so spoštovali tisti molk, tudi orožnik, in niso silili vanj. Toda vseeno so ga mučili, neizprosno mučili, ker so na vsak način hoteli odgovor. In on je moral povediti vse, vse, tudi mamino in očetovo ime in kako je brat prignal krave tja in je on prišel šele sedaj, ko se je nesreča že zgodila, ker je našel po cesti Ivana in se skregal z njim.

»Rozika je že odšla. Gremo?« je bila Anica nestrpna.

»Gremo,« je potrdila sestra.

»In ti ne greš še, Marija, kaj sanjaš?« je zaklicala Anica še njo.

Marija se je zamišljeno nasmehnila.

»Sanjam.«

BRANKA

Zvon

Iz dalje poje zvon
prežalostno;
bom storil, kot si rekla,
saj nisem zate jaz,
ne zame ti, zato najbolje bo,
da vsak ostane to, kar je, da je vsak svoj!

Srce, izjoči se,
dokler tolaži zvon iz dalje.
Ne bom več misil nate,
ne bom - ne bom - ne bom...

ALEKSANDER RUDOLF

Niso vsi taki

Prihitela je v sobo.

»Halo, Evi, si sama?« je začudeno vprašal brat. Pogledala ga je in molče prikimala. Razumel je, da se je nekaj zgodilo. »Ali sta se sprla, revica? No, bo že bolje!« Zopet jo je dražil. Odšla je iz sobe in počasi zaprla vrata za seboj. Slišala je brata, kako nekaj filozofira o zaljubljenih deklicah, o nekaterih prepirljivih parčkih itd. »Pri miru me pusti, nagajivec, je zavpila in se usedla na posteljo. Da spominjam sem...« Ali bi vas lahko spremil domov, Evi?« Oh, prosim, zelo ste prijazni! mu je razigrano odgovorila. Pogovarjala sta se o šoli in razpravljala o neki knjigi, ki jo je hotel on prodati. Rekla mu je, da bi jo ona kupila, če je še ni nikomur obljudil. Zasmejal se je, jo pogledal in se pošalil: Vam je sploh ne dam, Evi! Nemogoče!

Delala se je užaljeno, on pa ji je nenašoma rekel: Tikajva se! Od tistega dne je imela kavalirja in prijateljice so se nasmihale za njenim hrbotom. Ugajal ji je. Tako drugačen se ji je zdel od drugih! Za vse se je zanimal, o vsem je znal kaj zanimivega povedati in bil je zelo zaveden Slovenec. Ni to mar njen ideal, tak, kot si ga je pred nekaj leti predstavljala in želela?

Bil je ponedeljek. Sla sta na grad. Ko sta stopala po ozkih, temnih stopnicah, ji je ponudil roko. Dala mu je in počutila se je prijetno. Potem jo je slikal. Stopila sta na majhen balkonček in gledala naokrog. Sla sta v sodno dvorano in iz nje prišla v srednje veliko izbo ter se ustavila pri oknu, izdolbenem v grob

kamen. Prijel jo je za roko in rekel: Gotovo misliš na tistega, ki je pred nekaj stoletji gledal skozi to okno. Ali sem uganil?

Nisem sicer kdove kako romantična, a domišljam si, da imam nekaj fantazije in si lahko predočim vse mogoče. Ali bi bilo smešno če bi ti zdaj rekla, da te grad nekako navdaja s pesmijo in ti jo celo narekuje? Gledal je skozi okno, nato pa se obrnil proti njej in skril dlan v njene lase. Presenetil jo je njegov odgovor. Večkrat je popolnoma prezrl neko vprašanje in začel drug pogovor, kar tako nenašoma. Tudi to ji je ugajalo, dela lo ga je drugačnega od drugih.

Ugajaš mi, Evi. Ali ne bi rajé pustila za nekaj časa te najine preresne povere, zato da bi ti jaz nekaj povedal? Si morda uganila, kaj bi ti rad povedal? Poredno ga je pogledala in se mu nasmehnila. Objel jo je. Potem je odšel na potovanje po Italiji. Nestrpno ga je pričakovala in z velikim veseljem odpirala vsako njegovo pismo.

Sedela je na vrtu, ko je zaslišala za seboj korake. Skočila je pokonci in mu planila naproti. Veselo jo je objel in se vsedel poleg nje. Spomnila se je, da se bliža šolsko leto in da bo rok za vpis kmalu potekel.

Igor, vpisati se boš moral, mu je skrbno pošepevala na uho obenem z opravičilom, naj ji oprosti, da ga je spomnila na tako pokoro. Zmedeno jo je prijel za roko in jo stisnil k sebi.

Sem se že vpisal, Evi, je zamolklo odgovoril. Vstala je in ga nagajivo uda-

rila po roki: Porednež! Sola ti smrdi, kaj? Nisi se še vpisal, saj sem bila včeraj na šoli.

Vpisal sem se, Evi, je ponovil.

Igor, potem si se... je zajecljala.

Da, ji je odgovoril in jo pomirljivo pogladil po licu. Nisem mogel drugače. Saj veš, saj razumeš, ljudje, razmere, služba... Pričakoval je ploho očitkov, solze a bil je prepričan, da ga bo razumela in mu odpustila. Ona pa se mu je s solzami v očeh odločeno približala in mu trdo rekla: Neznačajnež! Potem je zaplakala in stekla proti domu. Na stopnicah jo je dohitel in jo ustavil. Molče mu je vrnila darilo, ki ji ga je bil prinesel. Skušal jo je objeti, a videl je samo še, kako so se vrata zaprla za njo.

Evi, je zavpil. V tistem trenutku ga je nekdo potrepil po rami in pokroviteljsko rekel: No, gospod svak nič ne skrbite, ne bodite tako obupani, oblijbam vam svojo pomoč. Bil je njen brat. Nejevoljno ga je pogledal in mu naročil

šepetaje: Pozdravi jo! Evi je vse to slišala in je hotela bratu prikriti dogodek vsaj za nekaj časa. Bog ve, lahko bi bil še tekel za njim in ga premikastil, ko bi vse izvedel.

Krčevito je držala za rob odeje in strmela predse, ko je brat stopil v sobo.

Srček, užalil te je - no ga bom že premilatil. Evi, občuduj svojega brata, svojega vdanega podložnika. Umolknil je in jo v zadregi gledal.

Toda, Evi kaj se je vendar zgodilo? Povedala mu je vse. Nekaj časa je sploh mislil, da se šali. Potem pa je začel dvijati po sobi in vpititi po svoji lepi navadi: Mu bom že pokazal! List v vetru, brezhrbteničar! Seveda, gospodek se sramuje naše šole, je postal preučen!

Evi pa je jokala. Ko je to zapazil, je skočil k njej in jo objel.

Pa saj niso vsi taki Evi, niso! ji je zagotavljal. Sele takrat se mu je namehnila. Verjela mu je.

SONJA

Dvogovor brez sobesednika

»Da, in tako sem se vrnil - ne zato, da zopet odpotujem in zapustum te kraje, ki so bili nekoč nam vsem tako zoprni. Morda so vam še, ne vem, meni ne več. In če pogledam v preteklost, se mi zdi tako grozna in ničeva, da se takoj otresem te misli. Previdno se ji izognem, kadar zaslutim. Počasi ji skušam pobegniti, po ovinku kot nekoč, ko sem se vračal iz šole proti domu. Skušam misliti na kaj drugega in to mi vselej vsaj nekoliko uspe. In zato lahko prvič v življenu povem, da sem srečen, popolnoma zadovoljen. Rekel boš, da ti še nisi izgovoril te besede. Moral bi skusiti isto, kar sem skusil jaz.

Prvič sem se zavedel, da se godi z menoj nekaj čudnega, ko sem sedel na tleh z odprtim zvezkom v rokah. Ze od nekdaj sem sovražil številke in značke, ki jih je bilo v zvezku vse polno, a tisti hip bi bil najraje raztrgal vse liste na

drobcene koščke in jih vrgel skozi okno, da bi se razpršili po vetrju kot drobni črno-beli metulji. Užival bi, toda samo trenutek, ostalo bi jih še nešteto - številki in sekund. Tedaj sem prvič zasluštil, da sem zasovražil svoj dom. Malo črno bajto z vrtom ki je bil prej manjši kot večji od kurnika. Zivel sem z materto. Ubožica, koliko je prestala! Oče je po dolgi, večni bolezni umrl in ji vzel nasmešek z ust. Kadar je molčala, sem bil jezen, kadar je jokala nad meno, bi se bil najraje pobral in odšel kamorkoli. Preveč se mi je smilila in zato me je bilo sram. Niti usmiljenja niti ljubezni bi ji ne bil izkazal. Ne, za vse na svetu! Še vedno je ležal pred menoje zvezek, te neznosne številke in še ta zrak, ta tesni zrak. Vstal sem, vzel nekaj v roke, ne vem, kaj je bilo, in to nekaj z vso silo zalučal zkozi okno. Morda mi je bilo potem nekoliko laže, zdelo se mi je, da je

teža, ki je pritiskala k tloru, izginila. Odšel sem. Matere ni bilo doma in vedel sem da sem izbral ugoden trenutek; kajti da je bila doma, bi me sicer ne odvrnila od namere, ampak mi priklicala pred oči nešteto dvomov, slutenj in bojazni. Nisem vedel, kam pojdem. Hodil sem brez cilja, brez najmanjšega pojma, kako bo z menoj. Pri sebi nisem imel ničesar, prav ničesar. Nisem hotel premi-

groza ali nesreča prinaša včasih veselje, seveda čez čas. Ne vem, ali je to resnica, a meni se je zgodilo tako.

Nekega dne, ko sem ravno hotel izmanknit iz trgovine kos sira, sem zaslišal poleg sebe bebast glas. Tako sem ga spoznal. Toda nisem ga hotel poslušati, kot sem ga nekoč poslušal dan za dnem. Obrnil sem se in jo popihal iz trgovine. Toda tisti človek me je že spoznal in

A. Lukežič: REPENTABOR

šljati, mislil sem na vse mogoče, le na tisto ne, na kar bi bil moral. To je še sedaj moja največja napaka. Vedno odričbam od sebe, kar bi moral imeti pri sebi, vedno se izogibljem temu, kar bi moral preudarjati. Takrat sem najraje sanjal, sanjal karkoli. Ne bi ti mogel povedati, kako sem prišel v mesto. Spominjam se le tolpe ciganov, nekaterih beračev, med katere sem tudi sam zašel, in pomanjkanje zavesti. V tistih letih nisem nikdar resnično vedel, kje sem in kaj delam.

Večkrat sem slišal, da tudi največja sem nad njim in nezavedno že drvel

tekel za menoj. Trdo me je prijel za ramo, mi zapičil mačje oči v obraz in me tako čudno gledal, da bi ga bil najrajsi brcnil na drugo stran ceste. Z neumnim, nerazločnim glasom mi je povedal, da je mati obolela in da so jo nekega dne nashli mrtvo na vrhu. Kako je tja prišla, nihče ni vedel. »Ne, Tone, ne govoriti tega, nikar! Samo enkrat še zini in nikoli več ne boš videl svoje smrdljive, umazane vasi. Vidiš to pest, udaril te bom, prav po zobeh.« - Nisem hotel verjeti, vpil

proti domu. »O mama saj ni res, ne, ne, ne!« Zaletaval sem se v ljudi, tekal čez ceste. Avtomobili so trobili, ljudje so me gledali, kot da bi bil največji norec ali pa strašilo. Po treh dneh sem prišel domov. Hiša je bila pobljena, vrt se mi ni zdel več kurnik, sploh nikdar ni bil kurnik. Resnica mi je udarila v obraz: Mame ni več, drugi stanujejo tam. Zaželel sem si druge, telesne bolečine, da bi prevpila duševno. Stal sem še vedno nepremično in gledal izza velikega hrasta na to, kar je bilo nekoč moje. Na tleh je še vedno stal kol, ki mi ga je oče pred leti ukazal zasaditi v zemljo, ko sem z njim do smrti pobil sosedovo mačko. Že od malega sem sovražil to žival. Vstopil sem. Težko mi je udaril škorenj ob zid pri vratihi. Iz izbe se je prikazala postava. »O mama, mama! Odpusti! Ljubim te, mama! A ti si... zdrava!« - Nisem mogel verjeti in ji tudi nisem povedal, zakaj sem prišel. Pustil sem, da se je še enkrat, morda zadnjič, varala o meni, da ji je ostalo upanje, da sem prišel domov, ker sta me klicala dom in ona. V resnici me je poklicala ona, toda prišel sem zato, da bi jo vsaj mrtvo prosil odpuščanja, in pa, ker mi je bilo hudo, grozno hudo zavoljo vsega, kar sem ji bil napravil. Mati je bila preuredila vso hišo zaradi mene, upala je, da mi bo kdo v mestu to povedal in da se bom zato vrnil. Se vedno je mislila, da ni dovolj naredila zame. Že včasih, ko sem bil majhen in sem šel za kak tened v hribe k teti, sta mi z očetom pripravila vedno kakšno presenečenje - novo stojalo, mizo ali kaj podobnega.

Tisti dan sem objel mater in je kar nisem mogel izpustiti. Hotel sem ji poplačati vse, kar je naredila zame, in se ji oddolžiti za vse žalitve, četudi sem vedel, da za nekatere ne zaslужim odpuščanja.

Ko mi je drugi dan prišel naproti Tone, sem ga skoraj zasovražil, ker mi je tako nesramno lagal. Ali to je bilo le trenutno. Zakaj spoznal sem, da je ta nori človek igral vlogo, ki bi je nihče drug ne zmogel. On je videl mojo mater in njen obup, prišel je nalašč v mesto in se mi zlagal, zato da bi se vrnil. Bil

je mnogo pametnejši kot marsikdo. In koliko srca je bilo v njem!

Ko mi je razkril vse to, me je zopet bedasto pogledal in me zaprosil za kos slanine in kruha, češ da mu že leto dni kruli v želodcu. Rad bi ga bil še spraševal in poslušal njegovo bedasto jecljanje, rad bi ga bil pobožal po licu, a prav gotovo bi me bil pogledal še bolj debelo kot prej.

Od takrat poteka moje življenje mirno, tako čudovito mirno, kot privoščim tudi tebi.«

SONJA

MIRAMAR

*Tiho,
kot bi se luske na jadro pripele,
kapljice zlate na krmi obvisele,
so se razpredle vse mavrične misli
v ta sinji krog.*

*Preko sijočih rdečih valov,
preko zasanjanih, vzvrehlih oči
veter slane lase razgrinja,
mehko šušti.*

*Morda se ene pomladi spominja,
tistih dobrih dlani..
Kot v tolažbo po licih me boža,
barčica tiho drsi.*

DEVIN

*Niso bile same sanje
in ni bil vse samo odmev
življenja sijočih, neznanih poti —
to vrisk je bridkosti in sreče,
ta pesem, ki v nazu živi.*

*Od morja, od vseh zlatih luč
se odbil je odmev hrepnenja
in vrača se v moje zaprte dlani:
vonj smolnih češarkov in brinja
in mokrih, opolzkih čeri.*

*Ti zlati, pojoči valovi!
Sla bi do obale, do izmučenih alg —
glej, v dlani se mi pesek preliva,
glej v školjke se pesem izliva
in s tabo v ljubezni živi.*

NEVA RUDOLF

Kovinasta ploščica

»Ne jokaj, Mara, saj bo vojne kmalu konec in zopet bova sku-paj. Skrbi za sinka; preden odidem s četo, te bom še enkrat obi-skal.« Tako je govoril mlad vojak svoji ženki. Toplo je poljubil njo in dete, ki je počivalo v njenem naročju, in odšel.

Še isto noč se je v naglici vrnil in potrkal na vrata. Mara je hitela odpirat. Ko se je zagledala v njegov obraz, je razumela, da se poslavljaj. Obupana je zaihtela in objela moža. V tem objemu je bilo vse: žalost in strah, da se več ne vrne, da bo ostala sama, vdova z otrokom. Otrok se je zbudil in zastokal. Mladi oče se je sklonil k njemu in ga ljubeče pogledal. Nič hudega sluteč je otrok raztegnil usteca v nasmeh in mu pomolel ročice. »Prideš bodi, sinko, kmalu se vrnem,« je ganjen dejal oče.

Še en objem in ni ga več. Mara gleda skozi okno: vedno manjša, vedno manj razločna je njegova postava v mesečini, vedno tiše, vedno šibkeje odmevajo njegovi koraki. Že je vse zopet tiho!

* * *

Nestrpno je dan na dan čakala pisma, novice. Utihnili so streli, končale so se vojne strahote. Le Marino pričakovati je se ni končalo. »Janko, kje si?« je vpilo njeno srce. »Ali se bo kmalu prikazal na vratih? Ali bo končno lahko odgovorila otroku, ki neprestano vprašuje, kdaj se bo vendar očka vrnil?« Marino upa-nje je bilo neskončno!...

* * *

»Mama, me pustiš s prijatelji na taborjenje? Ogledali si bomo Francijo, Nemčijo in Avstrijo.« Tako je prosil Janko, devetnajst-letni fant, svojo mater Maro. »Morda bom v Nemčiji še očeta srečal,« je tiho pomis�il. Tisto neskončno hrepnenje po očetu ga je vedno mučilo. Le malo se ga je spominjal, pre malo, skoro

nič; od njega mu je ostal le topel poljub in... hrepenenje. Ali materino hrepenenje... in upanje, upanje v solzah... To ga je bolelo.

»Halo, fantje, danes je na vrsti Dachau, slavno vojaško tabořišče. Pojdimo si ogledat to svetišče junakov in mučenikov!« In pet fantov se je z resnim obrazom napotilo tja. Janko je v tabořišču zamišljeno gledal predse. Fantje so kar obmolknili. Nemo so se ozirali okrog. Pogled na ta pusti kraj, na ta kraj trpljenja, jim je budil v srcu spomine, grozne spomine na vojno in njene grozote. V ušesih jim je še žvižgalo od bomb, še so slišali stoke ranjencev in ujetnikov. »Ujetnikov? O Bog, oče ni bil tu, ni mogoče, da bi bil tu.« Pačasi je Janko stopal dalje. Spotaknil se je ob kamen in skoraj padel. »Hudimani kamen!« Brenil ga je z vso silo. Nekaj je zažvenketalo: s kamnom vred je odletelo nekaj temnega. Janko je pobral okroglo kovinasto ploščico in jo obračal med prsti. Osuplo je buljil v napis: Janko Novak... 1940. Srce mu je zastalo. »Oče!« je zavpil. »Oče!« je ponovil tiše. »In z materjo sva te čakala, mati te še čaka...« Z obupanimi očmi je gledal okrog, kot da bi iskal nekoga, kot da bi iskal njega, ki je nekoč bil tu in ga ni več. Dolgo je z očmi, meglenimi od solz, gledal zdaj ploščico, zdaj okrog sebe, zdaj neme obraze priateljev. Sovražno se je ozrl na čuvanje pri vratih, ko je odhajal. V rokah je tiščal edino kar mu je ostalo od očeta, edino, kar bo materi prinesel od očeta.

Prijatelji so šli za njim tiho in počasi kot sence.

MAJDA

S a m ...

Sredi vitkih, nepremičnih cipres na starem pokopališču je že la kapelica. Okoli nje so se stiskali grobovi, ki so se v mraku zdeli kot kepe črne zemlje. Skozi košate veje dreves je leno prodirala mesečina in v njenem srebrnjem siju so se jasno odražale oblike velikih križev in pobeljenih angelov, ki so metali na zapuščena tla podolgovate, skoraj pošastne sence. Vse na okrog je vladala globoka tišina, le visoko v gozdu je v presledkih skovikala sova.

Po zaprašeni vaški cesti se je tedaj bližal človek. Upognjen je bil, v rokah je držal velik kovček in videlo se je, da hodi le s težavo. Pri pokopaliških vratih se je za trenutek ustavil, kot da bi se bal vstopiti. Nekaj časa je še okleval, a končno se je odločil: počasi je odmaknil veliki zapah, ki je nekoliko zacvilil, se še enkrat ozrl okoli in boječe vstopil. Nasproti mu je zavel neprijeten vonj: vonj starih rož in vlažne ilovnate zemlje. Po dolgem, mrzličnem iskanju mu je pogled obvisel na lesenem, od dežja izpranem križu

in na zbledenih črkah: »Tukaj počiva...« Oči so se mu zameglile in v srcu je začutil ostro bolečino; kolena so se mu zašibila in z bolestnim vzklikom se je zrušil kraj groba. Pred njim so vstajale najrazličnejše podobe in spomini. Njegova mladost je stopala predenj kot v sanjah, in kot v sanjah je zagledal svoj dom...

Borna hišica, vsa skrita v zelenem drevju, z okenci, ki so mezikala v jutranji zarji.

Brat je bil že velik, ko se je on, Štefan, še lovil s paglavci okoli hiše. Očeta ni nikoli poznal. Mati je bila suhotna drobna

A. Lukežič: JESEN

ženska; sama je garala in delala ves dan. Še jo vidi, kako se ob večerih izmučena seseda na klop, jemlje raz steno rožni venec z debelimi jagodami in pravi: »Molimo, otroka: za našega očka, Oče naš, kateri si v nebesih...«

Potrpežljivo sta ji odgovarjala in v svoji otroški gorečnosti sta bila trdno prepričana, da ju bo Bog uslišal.

Potekala so leta. Prišla je vojna in zahtevala mnogo žrtev,

med njimi tudi Štefanovega brata. Štefana je novica zelo potrla. Nestrpno je pričakoval konec vojne in nekega dne se je odločil. »Mama, ne vzdržim več; proč grem, kam daleč, samo da ne bom gledal več te puste vasi. Odpusti, ne morem drugače. Delal bom in si prislužil toliko, da bova potem lahko mirno živel.«

Mati ga je poznala in je vedela, da bi bilo vse zaman, če bi se skušala upreti sinovim lahkovernim načrtom. Dovolj je poznala življenje in jasno ji je bilo, kaj mu bo dala tujina: pritegnila ga bo nase in mu izpila kri.

Štefan je odšel in z njim polno načrtov za bodočnost.

Materi je po štirih mesecih pisal, da je dobil službo in da ima kar dobro plačo. V resnici pa je revež garal v velikanski luki od zore do miaka, tako da je ob večerih sestradan in izmučen zaspal kar pod ladijskim krovom na umazanih vrečah. V hamburškem pristanišču se je zibalo na stotine ladij. Sirene so tulile, verige rožljale in mastna, rjava voda je kipela iz parnikov. Ljudi je kar mrgolelo, prerivali so se in kričali v tujem jeziku. Štefan je z drugimi težaki razkladal in nakladal vreče, ki so se mu zdele vsak dan težje. Sam je bil, sam, med tisoči tujih obrazov. V grlu ga je dušilo, da bi zavpil od bolečine a vedel je, da bi bil krik zastonj; zgubil se bi v morju tujih ljudi, ki niso razumeli ne njega, ne njegovega jezika.

Minevala so leta in njegovi rožnati načrti so splahneli kot val, ki se ob steni razprši v stotine kapljic. Materi ni več pisal. Obolel je in ostal v bolnici pet mesecev, tako da je porabil še tiste bore prihranke, ki si jih je bil prislužil s tako težavo.

Od tedaj se je klatil po svetu. Sovražil je ljudi in tujino, preklel celo vero in Boga. V tistih žalostnih trenutkih se je večkrat spominjal doma, matere in sploh vsega, kar mu je bilo najdražje. Zlasti zadnja leta je hrepel po domači zemlji, tako kot hrepeni otrok po materi. Čutil je, kako ga valbi in kliče. V sanjah je gledal rodno vasico: vsa skrita je med gorskimi vrhunci kot plaha ptica, ki se boji, da bi jo zagledal sovražnik... in tam v daljavi je žarel v večernem soncu njegov dom: takó majhen in neznanen, a vendar za Štefana tako velik in lep. Sele v tistih trenutkih bridke osamelosti je spoznal, da mu je domovina vse.

Po tridesetih letih se je končno vrnil, a kaj ga je čakalo? Samo razočaranje: matere ni več, brat je pokopan v tuji deželi, njegov dom pa je razvalina.

»Oh, mati, mati!« Glava mu je lezla vedno bolj k tlom, da je začutil mokroto na čelu. Pobral je pest črne prsti in jo pobožno poljubil. Vstal je in se začudeno oziral okoli. Za hribom nad vasjo se je začelo svetlikati in nebo je žarelo v rožnati barvi. Visoko v linah cerkvenega stolpa se je oglasil zvon s prvo Zdravomarijo. Štefan, ki je Boga toliko let preziral in pozabljal, se je sedaj strt

pobožno prekrižal in molil... In ko je molil, mu je legal na srce blažen mir, saj je čutil, da je zopet doma, ne več sam v tujini, ampak med svojimi ljudmi.

Mož, ki ni poznal solza, je na materinem grobu jokal kot otrok. Solze so mu polzele po razoranih licih in prvič po dolgih letih mu je iz srca privrela molitev, ki ga je dvignila pod perut Vsemogočnemu.

DINA S.

GIOBERTI:

„Smrt jezikov je smrt narodov“

Zgodovinska dejstva nam zelo jasno dokazujejo, kako resnične so besede italijanskega filozofa. Že če se omejimo samo na lastno izkustvo, ki smo ga v preteklih stoletjih drago plačali, vidimo, kako pomembna je vloga jezika pri narodovi ohranitvi. Edinstvena izjema so Judje, katere veže nadvse močna vera.

Slovenci smo bili nekoč mnogo močnejši, kot smo danes. Bivali smo na trikrat večjem ozemlju, imeli smo svojo vojsko, svoje poglavarje in, kar je najvažnejše, bili smo svobodni. Kovali smo si sami zakone in sami smo gospodovali na svoji lastni zemlji.

Prišli so tujci; zaradi needinosti so nas premagali. Zgubili smo vero, ozemlje, vojsko in najpomembnejše: svobode nismo več poznali. Izpostavljeni smo bili vsem mogočim vplivom: germanskemu, romanskemu in celo grškemu. Samo trdoživosti svojega jezika in ljubezni do njega se moramo zahvaliti, da smo se ohranili kot Slovenci. Jezik je čudovita umetnina, lastna samo narodu, ki jo je ustvaril; nihče se je ne more polastiti. To je zaklad, v katerem so shranjene vse dragocenosti in značilnosti narodove duše. To je živa knjiga trde zgodovine ljudi, ki so dali vse za svoj obstoj. V njej so izrazi veselja in žalosti, zmag in porazov, hrabrosti in junaštva, dobrega in slabega. Ves poznejši rod črpa iz tega zaklada moč in voljo do življenja, do boja za svoj obstoj. Ne ogenj ne meč ne moreta uničiti teh zakladov. Edino premeten tujec, ki hlepi po tujih bogastvih, lahko odtrga človeka od vira moči. S socialnimi razmerami ga odtrga od studenca njegove preteklosti, da ne more več zanjemati navdihov za svoj razvoj. S sladkimi besedami mu ponudi svoje bogastvo, ki ga je zbral v slavnici dobi svoje zgodovine. Preprost človek črpa misli in čustva iz novega vira; tedaj postane tujec za lastni narod.

Naši skromni predniki so se zavedali te nevarnosti in dali so nam velika dela: dobre knjige. Ustvarili so nam tradicijo. Izoblikovali so jezik, temelj vsakega naroda. Kadar ta kamen obnemore, se vsa zgradba zruši v kup ruševin.

F. M.

Borovnice

Umito nebo je bilo globoko, da se je v njem izgubljal pogled. Gore, oprane od dežja, je pobarvalo večerno sonec, da so živo gole, in zrak je bil gost in dober kakor pravkar pomolzeno mleko.

Sedela sta na vlažni klopi kraj smrekovega gozdiča, od koder je vel čuden vonj po zemljji, smoli in trhlem lesu. Bila sta sama. Močno bučanje potoka je pogolnilo oddaljene glasove deklet in fantov, ki so odhajali z jase preko lesenega, bobnečega mostu. Raztrgano žuborenje narasle vode jima je polnilo glavo.

On je gledal njene oči, ki so se zastrmele v deročo vodo. V veliki črni zenici, ki sta divje in toplo strmeli v potok kakor v skrivnostnem pogоворu, je skrival svoje misli. V njih je pral svojo dušo: bile so vzrok njegovih drobnih spoznanj, iluzij in novega hrepenjenja.

Z levo peto se je uprl v klop, na kateri je sedel. Molče si je gladil koleno in ga približal obrazu.

Ona je legla k njemu na klop in naslonila glavo na njegovo golo nogo. Gledal jo je zleknjeno na klopi, a ona se ni zmenila zanj. Zanjo je bilo naravnio, uleči se tako, kakor se je ulegla. Položil je roko na malo razkuštranou glavo in prsti, še črni od borovnic, so se boječe igrali z njenimi črnimi, kratko ostrženimi lasmi.

Ko se je otroško lenobno zganila in mu ponudila svoje razorene lase na tilniku, mu je nosnice napolnil poseben duh polti in mokrih tal. Nekaj divjega in primitivnega je bilo v tej mešanici, kar mu je meglilo razum. Zaril je temnomodre prste še globlje v njen frizuro in jo rahljal, tako kot je v gozdu smukal sladke jagode, da jih je imel vedno polno pest.

Gladki lasje so mu prijetno božali koleno, in njen vzvalovanou telo je mirno počivalo ob njem. Njune misli so bile zverižene, kot bi jih spajjal električni tok.

»Marija!« jo je poklical razigrano, skoraj neslišno in z ustilovil njene lase.

Ko je okrenila glavo in ga pogledala, ji je s suhimi ustnicami pogladil lice. Otroško hudoben nasmej se je lesketal v njenih očeh

in nagajivo se je našobila. Njena usta in zobje so bili črni, kot bi na njih mečkal borovnica.

»Ti si veliko drzneš!« je dejala in ga vprašajoče pogledala.

On se ni bal: kakor da ni prvič.

Od smrek je zavel duh po smoli in lesu, ki jima je bil domač. Slišala sta glasove kolegov, ki so se zakasnili v gozdu pri borovnicah.

»Boš napisal pesem o meni?« je nenadoma nedolžno vprašala.

Pogledal jo je presenečen. S prstoma ji je stisnil nosek, nato je kazalec položil na svoje zaokrožene ustnice.

»Pst!« je rekel. Ona se je čudila in ga ni razumela.

BENESKINOV

Iz ciklusa: Lovska torba pripoveduje

Pogumna srna

Le malo je tako plašljive, lahko bi rekli tudi sramežljive divjadi, kakor je srna. In vendar so tudi v njenem življenu trenutki, ob katerih celo ona pozabljata svojo prirojeno plahost. To pa se zgodi, kadar je v nevarnosti njen zarod in ga je treba z materinsko ljubezni braniti pred sovražniki in zalezovalci. Dva moja osebna doživljaja lepo potrjujeta srnjo srčnost.

V začetku junija sem v zgodnji jutrnji uri stal pod notranjskim Vinjem vrhom in nestрpno čakal, da se kje prikaže srnjak, kateremu smo vsi trije člani naše zelene bratovščine stregli po življenu. Srnjak, ki smo ga obsodili na smrt, je bil že precej v letih in se je kot samotar rad zaganjal v družine srn, jih lovil in razganjal. Poleg tega je bil velik pretepač in je marsikaterega mlajšega tekmeča s svojimi orjaškimi rogovimi takoj obdelal, da si ni več opomogel in je shiral. Samotaria pa tega jutra ni hotelo biti od nikoder. Zato pa je zbujal mojo pozornost krepak lisjak in me tako pritegnil, da sem skoraj pozebil na zalaz. Takrat sem prvič v življenu opazoval, kako se lisjak vede pri mišjem lov.

Stisnil sem se ob deblo košate bukve in se sijajno zabaval. Ob vsakem nasko-

ku na poljsko miško je lisjak zblížal prve in zadnje skoke, napel krake kot spiralno pero in se v naslednjem trenutku pognal na miško. Večkrat je zgrešil, a se nato prihulil in potrežljivo čakal, da se bo miš ponovno pokazala. Tako se mi je zdelo, da je pozobal že kar pol ducata mišje zalege. Če bi me gospodinje iz Dobca opazovale, bi seveda ne manjkalo gdrjanja, zakaj neki lisjaka ne podemer, saj so se mi že večkrat potožile, kako pridno obiskuje kokošnjake v vasici. Lisjak po zakonu ni zaščitena divjad. Streljajo ga lehko vse leto. Vendar je bila pri nas navada, da smo streljali lisice samo v času, ko so bile oblečene v zimski kožuh.

Ko sem tako z največjim zanimanjem sledil lisjakovim akrobacijam, je prišla iz goščave nedaleč od mojega stojišča postavna srna z ljubkim mladičem. Po temenem hrbtnu je mladiček imel še značilne lise, ki so pričale, da je šele nekaj dni na svetu. Svoje še hudo nerodne skoke je mladiček prestavil negotovo. Srna se je ustavila, nepela uhlje in smrček in se ozirala na vse strani. Ker je velo od srne proti meni, me ni zaduhala. Cez nekaj trenutkov je pričela hlastati po cve-

toči divji detelji in tudi mladička spodbujala k posnemanju.

Tedaj pa se je srna nenadoma vzne-mirila; opazila je lisjaka pri lovru. Z nagnimi skoki je odbrzela naravnost proti njemu, ki je bil nič hudega sluteč ves zatopljen v strastni lov na miši. Hipoma pa je tudi lisjak opazil drvečo srno. V visoki travi se je kot mačka potuhnil k tlu. Srne pa to ni motilo. Kot furija se je pognala naravnost nadenj, in ko se le ni hotel umakniti, ga je začele obdelovati s skoki in skakati po njem kot po bobnu. Lisjak je zalajal, kazal ostre zobe, nato pa jo je na vrat, na nos ucvrl v goščavo. Srna je še nekoliko postala, nato pa se je počasi vrnila k mladiču. Pri tem se je skrbno ozirala, ali se ni morda lisjak premisil in se vrnil, oziroma ali ne zalezuje mladiča v travi.

Posebno zanimivo pa se je med materino odsotnostjo vedel mladič. Že ob prvih materinih naskokih na lisjakov hrbot se je preplašeno oziral okrog sebe, nato pa se nenadoma vrgel na tla in se ves zvili v klobiči. Nepremično je čepel v visoki travi in prav nič ga ni mučila radovednost, kaj počenja mati. Ko se je srna spet pojavila, je rahlo vzdignil glavo, poškilil previdno na vse strani, nato pa se srečno skobacal na negotove skoke. Srni pa se ni približal, temveč je počakal, da se je vrnila na isto mesto, kjer ga je pred nekaj minutami pustila.

Ko se mu je približala, ga je najprej vsega oblizala in mu verjetno s tem vilia novega poguma. Nato pa ga je še podojila.

Priporočki sem mu bil priča tisto jutro, me je tako prevzel, da sem popolnoma pozabil na srnjaka motarja. Srna z mladičem se je kmalu zatem umaknila v goščavo. Jaz pa sem še vedno stal ves zamknjen in premišljeval o skrivnostnih zakonih matere narave. Iz premišljevanja me je zbudil pogled po goličavi, ki se je dvigala nekaj sto metrov proč od mojega stojišča. Ob rebu goličave, ki je mejila na razredčen gozd, sta se pasli dve srni. Komaj dobrih petdeset metrov od njiju je peljala gozdna pot in po njej sem iz daljave zaslišel prihajanje težkega voza.

Voznik se je po težavni poti na vse pretege drl nad voličema. Srni sta pogle-

dali, od kod prihaja trušč, a se zanj nista zmenili. Pasli sta se nadvse brezskrbno, kot da bi vladal najpopolnejši mir. Prvi sončni žarki so razsvetlili rdeče obzorce za obema srnama, voz pa se je prekučaval po kameniti poti. Srni sta obstali in radovedno občudovali begunskega voznika, ki se je strahovito jezil na oba vola. Sele ko se je direndaj popolnoma izgubil v gozdu, sta se počasi potegnili v goščavo.

Nekaj dni zatem sva z lovskim tovarišem, pokojnim Brankom, v zgodnji jutranji uri splezala vsak na svojo češnjo in tako obvladala njivo, posejano s prosom, na katero so zahajali divji prašiči in jo je rada obiskovala tudi jelenjad. Gosti pa so tisto jutro izstали, zato sva se bolj iz dolgočasa kot poželenja lotila kislih drobnic. Ker so bili sedeži na moji češnji bolj zreli kot na osojni Brankovi, se je Branko preselil k meni. Od hiš sva bila oddaljena komaj dobrih 300 metrov. S češnje sva opazila, kako je iz bližnje goščeve švignila srna. Pred seboj pa je gnatla precej oguljen staro lisico. Drvila jo je čez obširno sosednjo njivo krompirja. Tako sva srno in lisico lahko opazovala, dokler živali nista izginili v majini prsoni njivi.

Precej časa sva nepremično čakala, od kod se bosta zopet prikazali obe živali. Poteklo je kakih deset minut, o srni in lisici pa ni bilo ne duha ne sluha več. Že sva se odločila, da se spustiva s češnje in poskušava ugotoviti, zakaj je srna takoj odločno podila lisico, ko se je ob robu njive neslišno pojavit naš lovski čuvaj Sever. Pomignil nama je, naj se mu previdno približava.

Ubogala sva, kolikor sva pač mogla, in se izogibala vsakega šuma. Seveda je trajalo nekaj časa, da sva končno prišla do njega. Po Severjevem povetu smo se vsi trije sklonili pod košato bukev. Z Brankom sva začudeno gledala v Severja, ki si je trdovratno križal ustnice in košate brke s pokončenim kazalcem in nama zapovedoval popoln molk.

Zopet je trajalo nekaj dolgih minut. A tedaj je iz prosa, prav zraven češnje, ki sva jo komaj zapustila, prišel mladiček. Tudi ta je bil še ves lisast po hrbotu. Prestrašen, osamljen in brez pomoči jo

je ubiral naravnost proti nam. Branku se je tako zelo približal, da mu je s prednjimi skoki stopil na čevelj. Branko bi ga prav lahko pobožal po hrbtu — in karor nama je kasneje pripovedoval, bi veliko dal, da bi si segrel dlan na srnjačkovem hrbtu — vendar se je odločno prem gél, ker je vedel, da bi srna zapustila svojega mladiča, če bi ta dišal po človeku.

To je bil morda najlepši trenutek v vsem mojem dolgoletnem lovskem življenju. Srnjaček je čez nekaj trenutkov zopet izginil v proso. Cakali smo še četrte, nato pa odšli v veselem razgovoru v kočo na zasluženi zajtrk.

Sever nama je pripovedoval, kako je nedaleč od svoje hiše opazil srno s srnjačkom, ki se je pasla na detelji. Ne bi se ustavljal, ker je bil takim prizorom priča skoraj sleherno jutro. Ko se je namenil, da nadaljuje pot, se je ozrl proti vasi in videl, keko je z dvorišča njegovega soseda svignila lisica. Tudi ta prizor bi ga ne zadrževal, če ne bi opazil, da se je lisica napotile naravnost proti srni in srnjačku. Puške ni imel s seboj, ker je visela v lovski koči. Zato pa je izdril fižolovko, da bi po potrebi kresnil lisico po glavi, če bi se lotila srnjačka.

Njegova pomoč pa je bila nepotrebnata. Ko je namreč srna zapazila lisico, se je z vso jezo vrgla proti nji in jo pognala

MAVHINJE

Kakor upanje zelena polja,
siv zvonik, vse polno ograd.
Roko daj mi v to pomlad,
tu doma je dobra volja.

Moli nad njivo, skloni glavò.
Seme, ki očka ga je sejal,
kalì in cvetè — on je to znal.
Nikar nej ne bo ti hudo!

Kot zadišala bi sladka resèda
v pomlad pobožno zapoj:
očka bo slišal, vesel bo s teboj,
da večno se sliši tu naša beseda.

NEVA RUDOLF

v beg. Nato se je vrnila k mladiču. Lisica pa še ni dala miru. Vsa skrivenčena in prihujena se je bližala z druge strani. Pa jo je srna hitro dobila v nos, se pognala za njo in 'o gonila po vsej krompirjevi njivi, kar sve Branko in jaz videla na lastne oči.

Nikoli bi si ne mislil, da je v plašljivi srni toliko materinskega poguma.

IVAN RUDOLF

KULTURNI UTRINKI

Levstik po sedemdesetih letih

Sedemdeset let po njegovi smrti (16. nov. 1887) Frana Levstika natanko poznamo kot človeka in javnega delavca. Dobo in razmere v katerih je živel in se udejstvoval, so naši literarni in kulturni zgodovinarji do podrobnosti preučili. Najdaljši naš pripovedni tekst, Slodnjakov »Pagine naj pes!«, je živiljenjepisni roman o Levstiku. Ta mož pa ni bil le vogelnji kamen v razvoju slovenske kulture, temveč nam s svojim zgledom še vedno veliko pomeni.

Levstik stoji pred nami kot osebnost, kakršnih imamo malo: pred njim Prešeren, na njim Cankar (da se omejimo samo na književnost). Bil je dovolj pogumen, da se je uprl svoji dobi, njeni počasni miselnosti, ozkosrénosti, bojazljivosti in koristolovstvu. Bil je neuklonljiv upornik in bojevnik zoper laž in potvaro, oster sodnik sebi in drugim: konservativnim Slovencem, Nemcem in nemškutarjem.

Značilno za njegovo življenje je bilo otepanje z revščino. Najlepša leta je prebil kot kruhoborec na Dunaju, na gradu Turnu pod Litijo, na gradu Kalcu v Senožečah, v Trstu, v raznih kratkih zaposlitvah v Ljubljani. Ko je dobil stalno službo knjižničarja, star 41 let, je bil telesno in zlasti duševno že tako zbit, da je zadnjih 15 let preživel nekako v senci, vse grenak, trpeč in odljuden.

Za Levstikovo duševnost je posebno značilen razkol med čustvenim in umskim izživljanjem. Ta razkol mu je jemal tvoorno moč: razdvajal ga je v umetnika in znanstvenika.

Kot umetnik nam je dal knjigo »Pes-

mi», nato pa še dva venca ljubezenske lirike: »Tonine pesmi« in »Franjine pesmi«. V starih letih je spisal pesmi za otroke. Z njegovim imenom neločljivo povezana je tudi naša klasična povest »Martin Krpan«.

V »Popotovanju od Litije do Cateža«, v tem navidez potopisu, je pred mlaude slovenske pisce razgrnil literarni program: o čem pisati (o sodobnem in minulem domačem življenju) in kako pisati (upodabljati resničnega človeka in se izražati v nepopačenem, klenem jeziku našega kmeta). Brez Levstika ne bi imeli Jurčiča.

Levstik - znanstvenik se je udejstvoval na mnogih področjih. Prvi je vrgel v našo zaspanost zahtevo po kritiki (v jekoslovnem spisu »Napake slovenskega pisanja«). »Ce med nami kdo kakšnega slepca ali belouško ubije, pa že ne ve, na kateri grm bi jo obesil, da bi jo videlo več ljudi.« Literarni kritiki je posvetil mnogo svojega časa. V čast mu je zlasti ocena Jurčevega »Desetega brata«. Bistroumen, učen in oster, je bil tej znanstveni panogi docela kos. Ni se pa omejeval zgolj na književnost, predmet njegove kritike je bilo vse slovensko javno življenje; zavedal se je, da brez kritike ni napredka. Z njo je pomagal času-vetru, ki »pleve razpihava in le zrno pušča«. A kot političnega kritika ga je čakal najtriš boj, čakala ga je najgrenkejša kupa trpljenja. (»Mogočni svetec, grmeči Elija, lej, zvezane imam jaz roke!«) Ta boj mu je vzel nemalo časa in živcev. Povsem razumemo njegov vzkljik: »Jaz bi morda mnogo več storil, ako bi se mi ne bilo vedno boriti.«

Levstik je bil učenec tistodobnega mladega nacionalnega evropskega gibanja, ki je zedinilo Italijo in Nemčijo ter se bojevalo za narodno svobodo Poljske in Srbije. Bil je velik svobodoljub in idealistički steber »mladoslovenstva«, ki se je potegovalo za svobodo misli, besede in tiska ter se borilo za najpopolnejšo demokracijo. V političnem življenju je bil glasnik demokratičnega dialoga, ki mora biti svoboden in pošten. Te svoje nazore je izpovedoval v premnogih nepodpisanih člankih in dopisih, v polemikah in feltonih v obeh radikalno slovenskih listih »Napreju« in »Slovenskem narodu«.

Levstik je služil resnici in ni poznal

kompromisa. Zato je bil notranje svoboden, cel in močan; zato je njegovo delo tudi rodilo trajne sadove. V njegovem vedenju ni bilo ne boječnosti, ne sanjavosti, ne razmišljenosti. Njegov pogled je bil resno uprt najprej, usta so bila stisnjena, kot da jim ni do nesmiselnega, brezpomembnega smeha. »Krepko in odločno, moško in samosvestno je znal korakati samo Levstik«, pravi Stritar.

Ni bil sicer brez vseh senčnih potez: sodobnike in prijatelje so odbijale njegova svojeglavnost, trma, zapovedovalnost, častihlepje in trdota. A tem potezam njegovega značaja zoperstavljamo pogumni in dosledni boj za pravico, resnico in poštenje. Danes, ko se ljudje tarejo na semnju ničevosti in je med nami tako malo odločnih, na boj z družbenimi razvadami in grehi pripravljenih ljudi, nam je Levstik svetel zgled neuklonljivega borca za vse veliko, lepo, pravo in plemenito v življenju.

V. BELIČIČ

200-letnica rojstva Valentina Vodnika

V ponedeljek, 2. februarja, je preteklo dve sto let, odkar se je rodil v Šiški pri Ljubljani Valentin Vodnik, naš prvi pesnik in vsestranski kulturni delavec. Njegovo življenje je bilo razgibano in bogato. Po dovršeni gimnaziji je stopil v frančiškanski red, kjer pa je ostal le malo časa. Ker ljubljanski škof Herberstein ni imel dovolj duhovnikov, je vzel Vodnika iz samostana in ga poslal v dušno pastirstvo. Služboval je v Sori, na Bledu, v Ribnici in v Gorjušah nad Bohinjem. Na prigovaranje barona Zige Zoisa ga je poklical škof v Ljubljano, da se je lahko ves posvetil kulturnemu delu. Najprej je postal profesor po-tiko, nato strokovni učitelj za zgodovino, zemljepis in italijanščino, pod Francozi pa ravnatelj gimnazije, ravnatelj obrtnih šol ter ravnatelj in nadzornik ljubljanskih osnovnih šol. Decembra 1814 so g. Avstrije na ukaz cesarja Franca upokojili, ker se je v dobi francoske Ilirije preveč izpostavil. Umrl je 8. februarja 1819. leta.

Vodnik je bil prvi slovenski pesnik.

Po prvih okornih in baročnih poskusih, ki jih je zapel v bogoslovju in priobčil v Pisanicah, je na deželi dozorel in zapel nekaj pesmi, ki so ga na mah dvignile na vrh tedanjega slovenskega Parnasa. Snov je zajemal iz objektivne resničnosti, obliko pa je vzel tako, da ji je tudi preprost človek takoj prisluhnil in si zlahka zapomnil poučeno jedro. Opeval je slovensko zemljo in njeno preteklost, kmeta obrtnika, mestnega veseljaka, sebe, svoje delo in poklic, naravo in podobno. Se danes so znane njegove pesmi: *Zadovoljni kranjec, Dramilo, Jeklénice, Ilirija oživljena, Moj spominek, Kos in brezen, Sraku in mlade, Nemški in kranjski konj* itd. Vse se odlikujejo po zgoščenosti in živi nazornosti, zato so postali nekatere njegovi verzi pravi narodni pregovori. Ker je spoznal, da ima slovenski jezik daktiško podobo, je najrajši uporabil takto imenovano alpsko poskočnico.

Vodnik je bil *ljudski vzgojitelj*. Na Zoisovo prigovaranje je tri leta urejal in pisal *Veliko Pratiko*, prvi slovenski poučno zabavni koledar. Obogatil ga je s pesmimi, zemljevidnimi sestavki, računstvom z vsakdanjimi gospodarskimi in gospodinjskimi nasveti, z basnimi, uganiami in prvimi poskusi zabavno-poučne proze. Priredil je *Kuharske bukve* in *Babištvo*, v katerih je vpeljal lepe slovenske izraze.

Vodnik je bil prvi slovenski časnikar. Tri leta je urejeval in pisal naš prvi časnik *Ljubljanske Novice*. Z njim je ustvaril naš časnikarski jezik. Nekatera poročila so še danes zanimiva, zlasti *Povedanje od slovenskega jezika*.

Vodnik je bil šolnik. Ne samo, da je bil dober profesor in vzgojitelj mladine ter njen ravnatelj, napisal je tudi pet šolskih knjig, da so mogli vpeljati slovenščino v šole. Izmed vseh je najvažnejša *Pismenost ali gramatika za prve šole*, naša najboljša dotedanja slovnica. V njej je odkril, da ima slovenščina šest sklonov in muzikalni naglas.

Končno je bil Vodnik tudi znanstvenik. Že kot kaplan v Gorjušah se je ukvarjal z mineralogijo, po upokojitvi z arheologijo. Po Blažu Kumerdeju je prevzel sezavljvanje slovensko-nemškega slovarja;

že ga je hotel dati v tisk, pa so Napoleone vojne to preprečile. V nemščini je napisal obširno *Zgodovino vojvodine Kranjske, Tržaške in Goriške grofije*. Zbiral je narodne pesmi in prevajal pesmi iz grščine, latinščine in nemščine. Pomemben je tudi njegov delež pri Japljevem prevodu Svetega pisma.

Vodnik je nesebično delal za svoj narod, povsod je bil prvi in nikoli ni gledal na lastno korist. Ce je vedel, da bo narodu koristil, se ni ustrašil žrtev in osebne udobnosti. V tem bi nam moral biti zlasti danes svetel vzor!

Za zgled Vodnikove poezije prinašamo njegove *Jeklénice*. V pesmi je nazorno popisal, kako so v Zoisovi jeklarni na Javorniku kovali jeklo. Spretno vpletanje strokovnih izrazov iz železarskega področja in glasovno slikanje šumov in ropotov v tovarni je tako novo in moderno v naši poeziji, da najdemo podobne motive še pri Zupančiču.

M. J.

Jeklénice

*Ne prašam, ne baram,
kaj godci pojó;
le samo to maram,
da kladva tekó.*

*Cigán se prevrne,
zapoje: ci-bú,
od strune srebrne
ni lepši glasú.*

*Piščali debele
zdaj v ješo grmé,
da iskre vesele
nad streho leté.*

*Pa kóta že rase,
mašelj se vari,
se oglja napase,
pod kladvo hiti.*

*Ta tánka - ta tósta
prepeva ves dan;
bolj zrna je gósta,
bolj mojster iskan.*

Srečanje z Vladimirom Levstikom

Sončni 21. maj 1915. S pokojnim mla-
dinskim pesnikom Francetom Zgurjem
sva v varnem spremstvu avstrijskega
orožniškega stražmojstra Klanjsčka capljala
po ljubljanski Kolodvorski ulici. Kot
petošolec idrijske realke sem takrat prvič
obiskal slovensko prestolnico, takrat ne-
prostovoljno. Po poti na Ljubljanski grad
so naju srečevali sočustvjujoči obrazi, pa
tudi po kaka psovka gorečega avstrija-
kanta. Na gradu so nama odkazali celico-
samico št. 7.

Cez dobre pol ure so se vrata odprila
in debeluharski profos (vojaški jetničar)
je porinil v celico orjaškega velikana -
tak se mi je takrat vsaj dozdeval -, ki je
kar bruhal kletvice iz sebe. Ko je jetničar
zaklenil vrata za seboj, je prišlek poteg-
nil iz žepa svinčnik in napisal na steno:
»Vremena Kranjem bodo se zjasnila!«
Nato se je zasmeljal in dejal: »Jaz sem
Levstik, Vladimir Levstik, kdo pa sta
vidva?«

Komaj smo izustili po nekaj besed,
so se vrata spet odprla in v samico je
jetničar natrpal še štiri zapornike. Pri
tem je opazil na steni Levstikov napis.
Strahovito se je razkričal. Ko mu je Lev-
stik vrnil nekaj krepkih, mu je zagrozil,
da bo moral vso celico na svoje stroške
prepleskati.

Cez pol ure se je spet vrnil in ukazal
Levstiku in meni, da izprazniva sod
brez vrhnjega dna, ki je bil pokrit z
lesenim pokrovom in je stal v kotu ce-
lice. To je bilo prvo jetničarjevo maščev-
anje. V spremstvu oboroženega straž-
nika sva nosila sod na gnojišče izven
grajskih zidov. »Fant«, mi je dejal Lev-
stik, »tale sod naju je bližal. Dokler
bova skupaj, boš pod mojo komando!
Skoda bi te bilo, če bi se izpridil!«

Ko sva se vrnila, so nas odpeljali s
stražo po večerjo. V rijaste vojaške poso-
de so nam nalili po eno zajemalko redke
prežganke, v čepice in klobuke pa so nam

Poletje 1915. Internacijsko taborišče Mittergrabern. - 1. Vladimir Levstik; 2. Rasto Pustoslemšek; 3. Hinko Smrekar; 4. Viktor Zalar; 5. Fran Zgur; 6. dr. Ivan Lah;
7. Jovo Sosič; 8. časnikar Marun; 9. Jan Hašek; 10. Ivan Rudolf.

nasuli nekaj prgiš drobtin koruznega kruha. Vse skupaj smo solidarno odložili v izpraznjen sod. To pa se je zgodilo prvč in tudi zadnjič.

Ponovno nas je obiskal jetničar in spet izbral Levstika in mene. Vodil naju je na dvorišče. Tu je stal 60 metrov globok vodnjak. Vodo so dvigali v vedrih s pomočjo velikega votlega vretenastega kolesa. Kolo je bilo obito z deskami. V nekakem izseku kolesa pa je bila odprtina, skozi katero se je splazil človek v notranjost kolesa. Tudi naju je jetničar nagnal v kolo. Levstik pa je bil predolg in ni mogel stati v kolesu, zato sem ostal v njem sam. S tem, da sem stopal po obodu, se je kolo obračalo in po vrvi dvigalo v vedru okrog 40 litrov vode navzgor. »Tlačenje« za dva ni bilo nič posebnega, za 16 letnega dečka pa so bili napori prehudni.

Z velikim trudom sem srečno spravil na površje tri vedra vode. Levstik je vedra izpraznjeval v obsežno kad zraven kolesa. Ko je izpraznil tretje vedro, mi je dejal, da je vode dovolj. Prav v trenutku ko sem se pripravljal, da zlezem iz kolesa, je pridrvel profos in rjovel, da moram ogromno kad napolniti do vrha. To je pomenilo še najmanj deset veder vode. Levstik je ostro protestiral in celo pretil, da bo jetničarja naznanil. Ta seveda takih ugovarjanj ni bil vajen. Ves je zardel v obraz. Dolgi brki so mu kar poskakovali. Ker pa je Levstik vztrajal v svojem zgražanju, je profos potegnil iz nožnice krivo sabljo in se postavil pred odprtino kolesa: »Ce le glavo pokažeš, srbofilska uš, ti jo gladko odsečem«, je kričal. To je bilo njegovo drugo maščevanje.

Moral sem torej nazaj v kolo. Koliko sem veder spravil na površje, ne vem. Spominjam se samo, da se mi je nenadoma zameglilo pred očmi in da sem se prebudil v kaznilniški ambulanti. Levstik mi je kasneje pripovedoval, da sem na sredi dviganja nenadoma omahnil, da je napolnjenovo vedro obrnilo smer kolesa in zdrvelo v globočino, mene pa je kolo premetavalo, dokler se vedro ni ustavilo, ko je udarilo na vodno površino. Hudega mi ni bilo. Nekaj podplut po obrazu in bunk po telesu.

Od Levstika in Žgurja so me ločili ter

me poslali v večjo celico, kjer je bilo kakih štirideset zapornikov. To je bilo tretje profosovo maščevanje. Tu sem našel med drugimi: Rasta Pustoslemška, tedanjega glavnega urednika »Slovenskega naroda«, pisatelja, prof. dr. Ivana

VЛАДИМИР ЛЕВСТИК

Laha, uradnika Kolinske tovarne, Viktora Zalarja.

Cez štiri dni so nas - kakih 800 zapornikov - zgnali skupaj na grajskem dvorišču. Razvrstili so nas po štiri in štiri v vrste in dodali vsakemu četverostopu po enega oboroženega črnovojnika. Gonili so nas po vseh najpomembnejših ljubljanskih ulicah, da bi ustrahovali zavedne Ljubljjančane. Na kolodvoru sem bil spet v družbi z Žgurjem in Levstikom. Vladimir mi je stisnil desnico. Naložili so nas v živinske vagone, in vlak je odstopil proti taborišču smrti v Wagno na Stajerskem.

Rasto Pustoslemšek, dr. Ivan Lah, Viktor Zalar in Fran Žgur so mi bili ves čas internacije skrbni očetje in odlični učitelji. Učil sem se, čistil čevlje, pospravljal slamnjače, pomival posodo in ostal

človek, zato, ker je Vladimir Levstik izpolnil obljubo, da se ne bom izpridil. Razen Rasta Pustoslemška so vsi ti plemeniti ljudje že v grobu. Zadnji med njimi je na dan pred božičem 1957 odšel Vladimir Levstik. Iskrena mu hvala za vse!

Ivan Rudolf

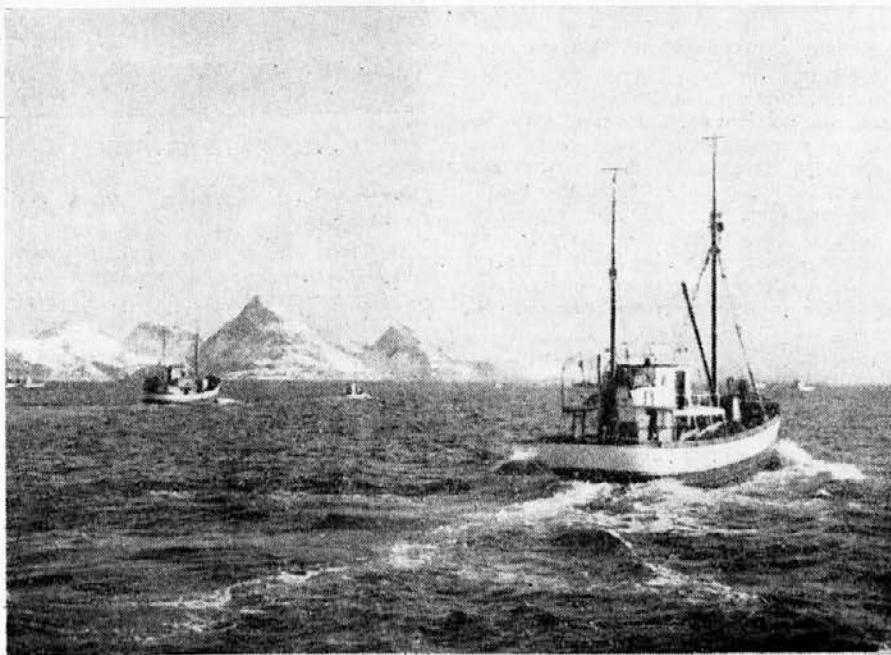
Lofotski otoki

(Odlomek potopisa po Skandinaviji)

V Narviku smo se vkrcali na ladjo. Sonce je le s težavo prodiralo skozi meglo, ki je v teh krajih pogosta tudi poleti. Ob desetih smo se začeli pomikati iz pristanišča. Morje je bilo mirno. Sopotnički so nas radovedno ogledovali. Z navdušenjem so govorili o južnem soncu. Bili so Svedi, ki so leto poprej potovali po Italiji. Radi bi kaj več izvedeli o njihovem življenju pa smo se slabo razumeli. Opazili smo le, da se ljudje oblačijo zelo preprosto, podnebju primerno. Na potovanju nosijo moški in ženske hla-

če, največ blue jeans, pulover, vetrni jopič, zraven nahrbtnik in šotor. Fant in dekle odhajata na potovanje skupaj in nihče se temu ne čudi. Par, ki smo ga spoznali, je bil namenjen na otok Rost, znan po številnih pticah, ki so podobne našim galebom, samo precej večje so. Ta vrsta ptic živi le na Lofotih in je zaščitena.

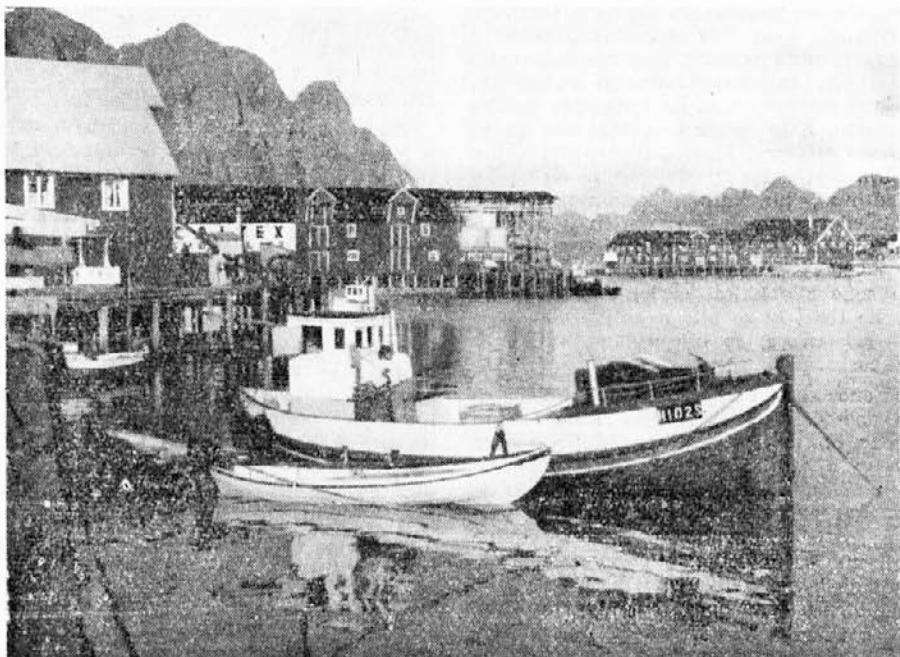
Stali smo na palubi ladje, nebo se je pooblačilo, morda so bile le visoke megle. Zrak je bil hladen in vlažen. Morje je bilo sivo, v daljavi so se kazali vrhovi otokov. Imeli so obliko stožca. To so bili prvi začetki Lofotov. Bližal se je čas kosila. Lakota je bila huda; duh, ki je prihajal iz kuhinje ni obetal nič dobrega. Najprej so nam prinesli juho, ki je bila še kar užitna, imela je okus po Maggijevi kocki. Meso je bilo čudno narezano in razmetano po lepem srebrnem pladnju. Nismo vedeli, ali je kuhan, ali pečeno. Krompir kuhan v slani vodi in nezabeljen, slab grah iz konzerve in omaka čudnega okusa. To je bilo kosilo sredi poletja, ko se pri nas na trgu vse šibi od sveže zele-

RIBISKE LADJE NA POTI

njave in neskončnih vrst krasnega sadja. Na srečo smo imeli s seboj par pomaranč, ki jih uvažajo iz Kalifornije, Južne Afrike in Avstralije. To je edino sadje, ki ga na severu prodajajo meseca julija, holandski paradižniki so poleg kumar edina zelenjava. Paradižnike smo plačevali desetkrat dražje kot v Trstu. Včasih se dobi tudi solata, za nekaj listov smo v Hammerfestu plačali 500 lir. Proti jugu je izbira večja in so cene nižje.

Okoli osmih smo pristali na otoku Svolvaer. Nebo se je zjasnilo, sonce je posijalo. Pokrajina je bila lepa in vesela. V pristanišču so se smehtljale rdeče pobarvane lesene hiše, pred njimi so se sušile polenovke, bogastvo Lofotov. Pravkar so jih nekaj ujeli, jih čistili in odmetavali drobovje v morje. Galebi so se požrešno spuščali na plen in vreščali. Morje je bilo sinje modre barve, prav tako tudi nebo. Hiše so gorele v soncu, belo obro-

OTOK SVOLVAER

Se vse popoldne se pogled ni izpremenil, samo nebo se je polagoma jasnilo. Ptiči so, kot pri nas galebi, spremljali ladjo, se vozili z nami in pobirali ostanek, ki so jih iz kuhinje metali v morje.

Otoki strmih, hribovitih in ostrih oblik so se množili; pravzaprav so bili to majhni otočki, sama skala temno sive barve, le tu in tam je stala ribiška koča, z nekaj trave. Kadar je megla, se ladje s težavo prerinejo skozi ostre čeri. Kaptani neprestano opazujejo radar, in ostra povelja donijo po palubi.

blijena okna so se svetila. Trava je bila bujna, polna rumenega cvetja. Temperatura se celo pozimi ne zniža pod ničlo. Otoki imajo izrazito morsko podnebje, zalivski tok ne dopušča, da bi morje zamrznilo. Stokholmsko pristanišče, ki leži veliko niže, je pozimi večkrat pokrito z ledom.

Prebivalci Lofotskih otokov živijo v glavnem od ribištva. Vsako zimo se na milijone trsk, polenovk, in drugih rib preseli Lofotsko morje. Največkrat jih lovijo v majhnih čolnih s kabino, kjer

je komaj prostora za dva človeka. V njej kuhajo in krmarijo in kljubujejo valovom Atlantskega oceana. Ko smo si ogledovali te čolne, smo morali priznati, da so lofot-ski ribiči vredni nasledniki hrabrih Vikingov, ki so pred več kot tisoč leti prvi prišli v Severno Ameriko.

Pozimi Lofoti zaživijo. Tu se zberejo ribiči iz bližnjih in daljnih krajev. Vsako jutro odpravijo na ribolov, vsak večer se vračajo z obilnim plenom, in to je pravi praznik za vse. Svolven je največje pristanišče na Lofotih in središče trgovine z ribami. Prav iste polenovke, ki so z izpraznjenimi trebuhi in suhimi glavami brez oči, žalostno visele po sušilnicah, so podobne tistim, ki jih kupujemo pozimi v Trstu. Kraj je majhen, trgovine pa so bogato založene. Kraj nudi vtis, da ljudje dobro živijo. Po izložbah so se električni stedilniki, hladilniki, likalniki kosali z najmodernejšimi kuhinjam in kuhinjskimi pripomočki. Lepa velika trgovina se je ponašala s pohištvo za udobne dnevne sobe z velikimi naslonjači. Hiše, posebno tiste, ki so bile nekoliko oddaljene od pristanišča, so bile zidane, velike in gosposke.

Sonce se je skrilo za vrhove, bližala se je polnoč. Nebo je žarelo, sonce se ni dotaknilo morja in ni zašlo, le mi ga nismo opazili. Pogled so nam zastirale gore. Ljudje so prihajali k ladji, ki je pravkar pristala. Nihče ni mislil na spajanje, saj je bilo svetlo kot po dnevi. Vkricali smo se na ladjo, ptiči so nas spremljali do konca zaliva, potem so se vrnili. Okoli enih je nebo žarelo v jutranji zariji, oranžno rdeča barva se je prelivala v najnežnejše zeleno in nebo v svetlo modro, ki je v smeri Narvika temnella. Srečavali smo ribiška naselja, hiše zgrajene med pečino in morjem. To so lesene stavbe na koleh, koli so postavljeni v plitvo morsko dno, jate ptičev so se dvigale, nekaj časa spremljale ladjo, potem se spet vračale.

Ladja je pristala v Skrov. Težka senca je padala na hiše, ki so bile stisnjene pod velikim hribom. Voda je pljuskala pod lesenim pomolom, ob katerem je pristala naša ladja. Bilo je okoli pol dveh po noči. Vsa vas se je zbrala ob ladji. To je bil dogodek, saj se ustavlja ladja tam enkrat na teden. Z večnim dnevom

pa je tako težko spati. Vijak naše ladje je dvigal ostanke ribjega drobovja, ptiči so se v jatah spuščali nad nas in so skoro zatemnili nebo. Kakih deset metrov nad morjem so prhutali in iztegovali vratote, da bi bolje uočili plen. Trgali so se za hrano. Vrgli smo jim kos v kepo zmečkanega papirja, niso se zmenili zanj. Ko se je ladja odmaknila od otale in ni bilo več ničesar za pod zob, so ptiči odleteli na skale bližnjega otoka in verjetno zaspali.

Nebo je še žarelo, sonce se je dvigalo, že ob dveh nas je obsijalo. Otoki so postajali vse redkejši. Ljudje so se umaknili v kabine. Zadremali smo na klopeh.

Narvik nas je sprejel mračen in zavit v meglo.

M. Ato

Moderna zborovska glasba

Po oktobrski revoluciji je v Sovjetiji zavladal komunistični rod, ki je pometel z vsem tem, kar je bilo v zvezi s preteklostjo. Tako so vodilni krogi že leli, da bi se takva spremembava izvršila tudi na glasbenem poprišču. Zato so izdali direktive, po katerih so morali glasbeniki ustvarjati tako glasbo, ki bi bila dostopna vsakemu človeku, a po lepoti bi morala prekašati prejšnjo klasično rusko glasbo. Na ta način bi s klasično glasbo pometli.

Tako so takoj po revoluciji na ulicah in v koncertnih dvoranah bobnele bučne koračnice, ki so podžigale preprosto ljudstvo. Nato so smeli skladatelji ustvarjati izključno le po direktivah partije. Tako glasbo so imenovali agit-muzika. Imela pa je popolnoma propaganden značaj. Skladatelji so za tako glasbo prejeli visoke nagrade, čeprav so bila dela po svoji kakovosti zelo povprečna in so kaj malo poudarjala ruski značaj.

Nekaj podobnega se je dogodilo v naši matični domovini takoj po vojni. Tudi tu je množica v začetku prepevala le udarne partizanske koračnice. Kmalu nato se je pojavila agit-glasba. Skladatelji so za krajše delo prejeli do 100.000 takratnih din nagrade, kar bi v lirah znašalo okrog milijon. Slovenska zborovska pesem je zašla v »nove vode«, ki niso

imele prav nobene zveze s tradicijo. Pa ne samo to! Take pesmi so bile večkrat neizvedljive za množične zbole. Nič čudatorej, če so se nekateri slovenski glasbeniki dvignili in opozorili širšo javnost, da je slovenska zborovska pesem na zatonu. Zahtevali so, da jo je treba rešiti iz zatona po načelu svobodne ustvarjalnosti.

Ce se ne bi tako oddaljila od osnovnih tradicij, bi najbrže slovenska zborovska glasba sedaj cvetela še bolj kakor v preteklosti. Samo s povratkom na našo domačo tradicijo, kjer je vzkliklo že toliko pristnega slovenskega in samoniklega, je mogoč pravilen razvoj naše zborovske glasbe. Tako ni niti potrebno, da je napredek zborovske glasbe odvisen od moderne preobleke. Preprosti pevec bi tega gotovo ne zmogli, kakor tudi ne preprosti pevovodje. Preprost pevec si namreč želi nekega blagozvočja, tako da ga ne moremo zlepa pridobiti za zahtevnejše delo, aka ga ne znamo primerno voditi. Tak je tudi pevec onih zborov, ki so se posvetili napredni glasbi. Marsikateri resni slovenski glasbeniki se pritožujejo, da sodobna slovenska glasba ne prodre v širšo javnost.

Kdor zasleduje pevske nastope domačih in gostujučih zborov, lahko primerja sporedne in opaža, da vsebujejo večji del istih pesmi, ki so jih prepevali v čitalniški dobri. Mnogo pesmi je tudi iz dobe »Novih akordov« in iz dobe med prvo in drugo svetovno vojno. Povojnih pesmi pa najdemo le malo. V kolikor jih lahko slišimo, pa se dogaja, da jih poslušalec ne razume in ga ne ogrejejo. Zato se naši pevski zbori izogibljejo sodobnih zborovskih pesnitev. Večja dejavnost se o-

Življenje

*Od prvih dni
si že kovalo me, živiljenje,
pošiljalo skušnjav
mi vsak dan več.*

*O, stregi hočeš me, saj vem,
ležati bi me rado
videlo na tleh!*

ALEKSANDER RUDOLF

paža pri priredbah najrazličnejših narodnih pesmi. To pa je v mnogih primerih prirejena slovenska pesem v najrazličnejših, spačenih in s slovenskim čustvovanjem nič podobnih oblikah. Taka priredba zaleže kvečemu toliko kot pogreta jed.

Dr. Franjo Delak

Slovensko dobrodelno društvo

Ze celo desetletje vrši Slovensko dobrodelno društvo svoje vztrajno delovanje na našem narodno-socialem poprišču. Koliko darov, koliko Miklavževanj revnih šolskih otrok, počitniških kolonij in izletov, koliko lepih in vedno uspelih zabav in prireditev šteje ta res hvalevredna slovenska ustanova, ki podpira in obdarjuje vso potrebno šolsko mladež, brez razlike. Bog daj, da bi v bodoče to društvo tudi vnaprej tako smotorno delovalo in vzpodbujalo naše rojake k dobrodelnosti. družilo vse sloje in ustanove našega naroda v slogi in edinstvu ter pomagalo številnim, ki so pomoči potrebnim.

Prof. dr. R. S. Marc preds. SDD

Poživitev slovenskih akademskih klubov

Z veseljem zasledujemo delovanje naših akademikov. Tako so zamejski akademiki izdali »Akademski zbornik«, za katerega ima največ zaslug Goričan Mitja Bregant. Prispevke so poslali tudi Andrej Bratuž, Marij Maver, Vijolica Fonda in Saša Rudolf.

Goriški akademiki so se lani razgibali pod okriljem A. Kluba Gorica, ki ga vodi mladi profesor dr. Bratina. Tako so organizirali več projekcijskih večerov, predavanj in izletov.

Tudi Tržačanom, okoli A. K. Jadranu, želimo obilo uspehov na kulturnem družabnem in narodnem poprišču, v korist tržaških akademikov.

Delovanje SPM

Slovenska prosvetna matica v Trstu nadaljuje tudi letos s svojimi kulturnimi večeri. Kot prvo letošnje predavanje je bilo na sporednu predavanje dr. Branka Agneletta: »Moj letošnji izlet po Skan-

dinaviji», katerega so spremjale prekrasne slike in kratkometražni film. V jasni in preprosti besedi nam je podal vtise izleta po severnih deželah.

Nato je predaval prof. Vinko Beličič o temi »Levstik po 70 letih«. V lepi in prikupni slovenski besedi nas je povedel med »Mladoslovence«. Poleg teh predavanj je SPM priredila več filmskih večerov. Februarja pa je predaval prof. Martin Jevnikar o »200-letnici Valentina Vodnika«.

26. februarja je govoril stari priznani gospodarstvenik dr. J. Agneletto »O nemškem povoju gospodarskem čudežu z ozirom na Evropsko skupno tržišče«. Vzbudil je veliko zanimanje in odobravanje.

Filmski odsek SPM

SPM je letos organizirala filmski odsek, ki je med januarskim snežnim metežem posnel nekaj lepih filmov zasnežene tržaške okolice. Posnete filme bo prikazovala na svojih kulturnih večerih v Trstu in na podeželju.

Pevsko društvo „Avgust Tance“ iz Nabrežine

Pevski zbor »Avgust Tance« iz Nabrežine je lansko leto imel zelo razgibano delovanje. Tako je večkrat nastopil na tržaškem radiu, na jesenskem slavlju SDZ. Krone vsega dela pa je bil pevski nastop preteklo jesen v Gradcu, na povabilo pevskega zbora iz Feldkirchena.

Novi knjigi

Profesor Vinko Beličič je izdal zbirko novel »Dokler je dan«. Kritika je knjigo navdušeno pozdravila, saj na Tržaškem že dolgo nismo posegali po tako dovršeni in občuteni knjigi.

Goriška Mohorjeva družba v Gorici pa je izdala poleg svojega tradicionalnega koledarja še vzgojno in poučno knjigo rojakinja Zore Piščančeve.

Zbornik Svobodne Slovenije

Svobodna Slovenija je izdala za letošnje leto skoraj 300 strani obsežen Zbornik. Zelo pomembni so prispevki v poglavju »Razprave in dokumenti« tako o sodobnih vprašanjih kot o dokumentih

prejšnjih desetletij. Tudi literarni prispevki so za zamejske Slovence s tako omejenimi sredstvi in čitateljskim krogom v ponos slovenski zamejski književni ustvarjalnosti. Zbornik se naroča pri Svobodni Sloveniji, Buenos Aires. Ramón L. Falcón 4158.

Nagrade

Slovenske kulturne akcije

Za božič 1957 so razglasili v Buenos Airesu nagrade za kulturnoznanstvena dela. Komisijo so sestavljali prof. Lojze Gerzinič, časnikar Ruda Jurčec, dr. Milan Komar, dr. Branko Rozman in pisatelj Zorko Simčič. Prve nagrade niso podelili nikomur. Drugo nagrado za delo z zgodovinskega področja je prejel p. M. Grebenc za razpravo »Itinerar sv. Bernarda«. Tretjo nagrado pa je prejela Neva Rudolfova, naša rojakinja, ki trenutno živi v Avstraliji, za zbirko »Cisto malo ljubezni«.

Tudi slovenski likovni umetniki v Argentini so ob istem času razstavljali. Pokazali so 37 oljnatih slik, 63 akvarelov, tušev, barvnih študij in grafik. »Svobodna Slovenija« je o tej razstavi napisala tole: »V Argentini imamo sedaj šolan in nadarjen naraščaj, najsu so to po letih že gospodje in dame. Krog njihovih prijateljev je vedno večji in vedno znova prihaja tujci, ki se jim čudijo.«

„Slovenski pravopis“

V Ljubljani pripravljajo novo izdajo »Slovenskega pravopisa«. Izdaja iz leta 1950 je pošla, potrebna pa so dopolnila in tudi popravila. Pri novi izdaji sodelujejo najpomembnejši slovenski jezikoslovci.

3000 oddaj Radijskega odra

Radijski oder v Trstu je proslavljal pred časom častni jubilej 3000 svojih radijskih oddaj. To je bil vsekakor velik kulturni dogodek za vse Slovence v Italiji. Marljivim sodelavcem in vodstvu iskreno čestitamo!

Stota premiera SNG

Slovensko narodno gledališče v Trstu je pred časom uprizorilo že stoto premiero. Vodstvo gledališča je izbral za to priložnost Čehovljevo igro »Utva«.